Кафедра сучаснай беларускай мовы

Т.Л. Чахоўская

СУЧАСНАЯ БЕЛАРУСКАЯ МОВА.
ФАНЕТЫКА. ФАНАЛОГІЯ. АРФАЭПІЯ. ГРАФІКА. АРФАГРАФІЯ. ЛЕКСІКАЛОГІЯ. ЛЕКСІКАГРАФІЯ. ФРАЗЕАЛОГІЯ. ФРАЗЕАГРАФІЯ

Вучэбна-метадычны комплекс

для студэнтаў 1 курса спецыяльнасці
1-21 05 01 Беларуская філалогія (па напрамках)

завочнай формы навучання

вучэбныя семестры: 1-2

Мінск, 2012

ТЛУМАЧАЛЬНАЯ ЗАПІСКА

Вучэбны курс сучаснай беларускай мовы, звязаны з вывучэннем раздзелаў “Фанетыка. Фаналогія. Арфаэпія. Графіка. Арфаграфія. Лексікалогія. Лексікаграфія. Фразеалогія. Фразеаграфія”, з’яўляецца важным звяном у фарміраванні лінгвістычнай кампетэнцыі студэнтаў-філолагаў, а таксама спрыяе вырашэнню задачы гісторыка-культурнага асваення моўнай спадчыны беларускага народа.

Вывучэнне раздзелаў “Фанетыка. Фаналогія. Арфаэпія. Графіка. Арфаграфія. Лексікалогія. Лексікаграфія Лексікаграфія. Фразеаграфія” ставіць сваёй задачай авалоданне лінгвістычнай тэорыяй па фанетыцы, фаналогіі, арфаэпіі, графіцы, арфаграфіі, лексікалогіі, фразеалогіі, лексікаграфіі і фразеаграфіі, выпрацоўку ўмення аналізаваць фанетычныя і лексічныя адзінкі, праводзіць фанетыка-фаналагічны аналіз маўленчай плыні.

Засваенне названых раздзелаў мае на мэце падвесці студэнтаў да разумення прычынна-выніковых сувязей у мове, да асэнсавання таго, што фанетычная сістэма – частка агульнай сістэмы мовы, усе элементы якой знаходзяцца ва ўзаемасувязі і ўзаемазалежнасці.

У працэсе вывучэння фанетыкі, фаналогіі, арфаэпіі, графікі, арфаграфіі, лексікалогіі, лексікаграфіі студэнты павінны *ведаць*:

- тыпалогію фанетычных адзінак, іх значэнні і функцыі;
- сувязь фанетыкі, фаналогіі, арфаэпіі, графікі, арфаграфіі з іншымі раздзеламі мовазнаўства;
- азначэнні паняццяў фанетыкі, фаналогіі, арфаэпіі, графікі, арфаграфіі, лексікаграфіі, фразеаграфіі;
- аспекты вывучэння фанетычных адзінак і тыпалагічныя прынцыпы іх класіфікацыі;
- дыферэнцыяльныя прыметы фанетычных і фаналагічных адзінак;
- асноўныя нормы сучаснага беларускага вымаўлення;
- суадносіны паміж літарамі (графемамі) і гукамі (фанемамі) у беларускай графіцы;
- прынцыпы беларускай графікі;
- прынцыпы беларускай арфаграфіі;
- асноўныя паняцці практычнай лексікаграфіі і фразеаграфіі;
- лінгвістычныя трактоўкі да пэўных прыватных з’яў па фанетыцы, фаналогіі, арфаэпіі, графіцы, арфаграфіі, лексікаграфіі і фразеаграфіі, іх навуковае асвятленне.

Павінны *ўмець*:

- выяўляць і аналізаваць фанетычныя і фаналагічныя адзінкі;
- карыстацца асноўнымі метадамі фанетыка-фаналагічнага аналізу;
- выяўляць, характарызаваць і тлумачыць фанетычныя адзінкі;
- адрозніваць прынцыпы беларускай арфаграфіі;
- падбіраць аднакаранёвыя і аднаструктурныя словы паводле фармальна-семантычных сувязей;

- характарызаваць складa-марфемную арганізацыю слова;
- вызначаць акустычныя характарыстыкі інтанацыі і яе фразаўтваральны патэнцыял;
- дыферэнцыраваць сінтагматычныя і парадыгматычныя адносіны ў фанетыцы і фаналогіі;
- праводзіць фанетычны, фаналагічны, арфаэпічны і арфаграфічны аналіз слоў;
- карыстацца навуковай, даведачнай і метадычнай літаратурай па фанетыцы, фаналогіі, арфаэпіі, графіцы, арфаграфіі, лексікалогіі, фразеалогіі, лексікаграфіі.

Вывучэнне курса "Фанетыка. Фаналогія. Арфаэпія. Графіка. Арфаграфія. Лексікалогія. Фразеалогія. Лексікаграфія. Фразеаграфія" павінна садзейнічаць паляпшэнню якасці арфаэпічных і арфаграфічных уменняў і навыкаў студэнтаў, імкненню да самастойнага назапашвання ведаў, фарміраванню духоўна арыентаванага мыслення і высокага інтэлекту. Для гэтай мэты і прызначаны вучэбна-метадычны комплекс (ВМК).

Матэрыялы вучэбна-метадычнага комплексу структураваны ў адпаведнасці з тыпавой вучэбнай праграмай па курсу "Сучасная беларуская мова" для вышэйшых навучальных устаноў (Мн., 2010). ВМК змяшчае тэматыку тэарэтычнага і практычнага курсаў, пытанні да экзамену, метадычныя рэкамендацыі да фанетычнага, фаналагічнага, арфаэпічнага, арфаграфічнага, лексічнага аналізаў па найбольш складаных моўных з'яваў.

У ВМК змешчаны таксама трэніровачныя заданні і вучэбна-метадычныя рэкамендацыі да выканання камп'ютарных тэстаў, а таксама комплексныя заданні і тэксты для самастойнай работы студэнтаў, якія дапамогуць навучэнцам самастойна працаваць над павышэннем сваёй арфаграфічнай і пунктуацыйнай пісьменнасці.

СУЧАСНАЯ БЕЛАРУСКАЯ МОВА

Фанетыка. Фаналогія. Арфаэпія. Графіка. Арфаграфія. Лексикалогія. Лексікаграфія. Фразеалогія. Фразеаграфія

Тэматыка лекцый

1 семестр

Лекцыя № 1.
Беларуская мова як найважнейшы элемент нацыянальнай культуры, духоўны скарб нацыі

План лекцыі

1. Змест і суадносіны паняццяў: мова этнасу, мова нацыі, дзяржаўная мова, родная мова. Роля роднай мовы ў працэсе станаўлення асобы і ў развіцці цывілізацыі.
2. Мова як сродак камунікацыі і інструмент пазнання рэчаіснасці. Роля і месца беларускай мовы ў сучасным грамадстве.
3. Сацыяльна-функцыянальная дыферэнцыяцыя беларускай нацыянальнай мовы: літаратурная мова, тэрытарыяльныя дыялекты, сацыялекты, мова горада і інш.

Літаратура

1. Анічэнка У.В. Мовы ўсходніх славян. – Мн.: Універсітэцкае, 1989. – С.37-67.
2. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
3. Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С.84-86; 147-156; 383-384.
4. Беларуская мова ў другой палове XX стагоддзя. Матэрыялы Міжнароднай навуковай канферэнцыі (Мінск, 22—24 кастрычніка 1997 г.) – Мн.: БДУ, 1998. – С.12-19; 35-48; 64-68.
5. Жураўскі А.І. Праблемы норм беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1993. – 36 с.
6. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.
7. Крывіцкі А.А. Сучасная беларуская літаратурная мова і народныя гаворкі. – Мн., 1961. – 40 с.
8. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
9. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мн.: Нацыянальны цэнтр прававой інфармацыі, 2008. – 144 с.
10. Працы Акадэмічнае конфэрэнцыі па рэформе беларускага правапісу і азбукі. – Мн.: Інбелкульт, 1927. – С.48-113.

11. Сямешка Л.І. Беларуская мова: Вучэбны дапаможнік. – Мінск: Сучаснае слова, 1999. – С.4-76.
12. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
13. Шакун Л.М. Гісторыя беларускага мовазнаўства. – Мн.: Універсітэцкае, 1995. – 271 с.
14. Шакун Л.М. Карані роднай мовы: Выбраныя працы па гісторыі беларускай мовы. – Мн.: БДУ, 2001. – 206 с.

Лекцыя № 2.
Беларуская літаратурная мова і яе асаблівасці

План лекцыі

1. Прыметы беларускай літаратурнай мовы (наддыялектнасць, унармаванасць, кадыфікаванасць, поліфункцыянальнасць і іншыя).
2. Літаратурныя нормы з пункту гледжання сінхроннай дынамікі.
3. Норма і варыянтнасць.
4. Моўныя асаблівасці функцыянальных стыляў.
5. Вусная і пісьмовая формы рэалізацыі стыляў.
6. Беларуская літаратурная мова і мова мастацкай літаратуры.

Літаратура

1. Анічэнка У.В. Мовы ўсходніх славян. – Мн.: Універсітэцкае, 1989. – С.37-67.
2. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
3. Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С.84-86; 147-156; 383-384.
4. Беларуская мова ў другой палове XX стагоддзя. Матэрыялы Міжнароднай навуковай канферэнцыі (Мінск, 22—24 кастрычніка 1997 г.) – Мн.: БДУ, 1998. – С.12-19; 35-48; 64-68.
5. Жураўскі А.І. Праблемы норм беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1993. – 36 с.
6. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.
7. Крывіцкі А.А. Сучасная беларуская літаратурная мова і народныя гаворкі. – Мн., 1961. – 40 с.
8. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
9. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мн.: Нацыянальны цэнтр прававой інфармацыі, 2008. – 144 с.
10. Працы Акадэмічнае конфэрэнцыі па рэформе беларускага правапісу і азбукі. – Мн.: Інбелкульт, 1927. – С.48-113.
11. Сямешка Л.І. Беларуская мова: Вучэбны дапаможнік. – Мінск: Сучаснае слова, 1999. – С.4-76.

12. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
13. Шакун Л.М. Гісторыя беларускага мовазнаўства. – Мн.: Універсітэцкае, 1995. – 271 с.
14. Шакун Л.М. Карані роднай мовы: Выбраныя працы па гісторыі беларускай мовы. – Мн.: БДУ, 2001. – 206 с.

Лекцыя № 3.
Беларуская мова сярод моў свету

План лекцыі

1. Генетычная і тыпалагічная характарыстыка беларускай мовы.
2. Канцэпцыі паходжання беларускай мовы.
3. Асноўныя этапы станаўленне і развіцця беларускай мовы.
4. Сучасная беларуская мова як прадмет вывучэння ў сярэдняй і вышэйшай школе. Крыніцы вывучэння беларускай літаратурнай мовы.

Літаратура

1. Анічэнка У.В. Мовы ўсходніх славян. – Мн.: Універсітэцкае, 1989. – С.37-67.
2. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
3. Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С.84-86; 147-156; 383-384.
4. Беларуская мова ў другой палове ХХ стагоддзя. Матэрыялы Міжнароднай навуковай канферэнцыі (Мінск, 22—24 кастрычніка 1997 г.) – Мн.: БДУ, 1998. – С.12-19; 35-48; 64-68.
5. Жураўскі А.І. Праблемы норм беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1993. – 36 с.
6. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.
7. Крывіцкі А.А. Сучасная беларуская літаратурная мова і народныя гаворкі. – Мн., 1961. – 40 с.
8. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мн.: Нацыянальны цэнтр прававой інфармацыі, 2008. – 144 с.
9. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
10. Працы Акадэмічнае конфэрэнцыі па рэформе беларускага правапісу і азбукі. – Мн.: Інбелкульт, 1927. – С.48-113.
11. Сямешка Л.І. Беларуская мова: Вучэбны дапаможнік. – Мінск: Сучаснае слова, 1999. – С.4-76.
12. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
13. Шакун Л.М. Гісторыя беларускага мовазнаўства. – Мн.: Універсітэцкае, 1995. – 271 с.

14. Шакун Л.М. Карані роднай мовы: Выбраныя працы па гісторыі беларускай мовы. – Мн.: БДУ, 2001. – 206 с.

Лекцыя № 4.
Мова як сродак камунікацыі.
Фанетыка як навука аб гукавым ладзе мовы
План лекцыі

1. Структура камунікатыўнага акта.
2. Роля гукавога боку мовы ў працэсе камунікацыі.
3. Прадмет фанетыкі, яе сувязь з іншымі раздзеламі мовазнаўства, метады вывучэння гукавога ладу мовы.
4. Стан выучэння сучаснай беларускай фанетыкі.
5. Транскрыпцыя і яе віды. Сістэмы транскрыпцыйных знакаў.

Літаратура

1. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
2. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.
3. Крывіцкі А.А., Падлужны А.І. Фанетыка беларускай мовы: Вучэб. дапам. для філфакаў ВНУ. – Мн.: Выш. шк., 1984. – С.5-16.
4. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
5. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / М.Ц. Кавалёва, А.К. Юрэвіч, Ф.М. Янкоўскі і інш. – 3-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1993. – С.147; 163-164.
6. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / Я.М. Камароўскі, В.П. Красней, У.М. Лазоўскі і інш. – 2-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1995. – С.13-17.
7. Сямешка Л.І. Беларуская мова: Вучэб. дапам. – Мн.: Сучаснае слова, 1999. – С.77-82.
8. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
9. Фанетыка беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1989. – С.3-27.
10. Фанетыка слова ў беларускай мове. – Мн.: Навука і тэхніка, 1983. – С.3-19.

Лекцыя № 5.
Фанетычнае чляненне моўнай плыні
План лекцыі

1. Зыходныя прынцыпы арганізацыі і члянення адзінак мовы і маў-лення. Сінтагматычныя і парадыгматычныя адносіны ў фанетыцы.
2. Асноўныя фанетычныя адзінкі: гук, склад, фанетычнае слова, маўленчы такт (сінтагма), фраза, фонаабзац, тэкст і іншыя.

3. Аспекты вывучэння гукаў: артыкуляцыйны, акустычны, функцыянальны, перцэптыўны.

Літаратура

1. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
2. Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С.45-48.
3. Бурак Л.І. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. для студэнтаў-завочнікаў. – 2-е выд., дапрац. – Мн.: Выш. шк. – 1985. – С.57-60.
4. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.
5. Крывіцкі А.А., Падлужны А.І. Фанетыка беларускай мовы: Вучэб. дапам. для філфакаў ВНУ. – Мн.: Выш. шк., 1984. – С.60-99.
6. Падлужны А.І. Біялагічныя і сацыяльныя аспекты гукавога ладу мовы. // Пытанні білінгвізму і ўзаемадзеяння моў. – Мн., 1982.
7. Падлужны А.І., Барышнікава К.К. Эксперыментальна-фанетычныя даследаванні ў Беларусі // Беларуская лінгвістыка. – 1974. – Вып. 5.
8. Падлужны А.І., Чэкман В.М. Гукі беларускай мовы. – Мн.: Выш. шк., 1973. – 264 с.
9. Падлужны А.І. Нарыс акустычны фанетыкі беларускай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1977. –125 с.
10. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
11. Расторгуев Б.П. Окно в мир звуков. – М.: Знание, 1978. – 144 с.
12. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / М.Ц. Кавалёва, А.К. Юрэвіч, Ф.М. Янкоўскі і інш. – 3-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1993. – С.147-149.
13. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / Я.М. Камароўскі, В.П. Красней, У.М. Лазоўскі і інш. – 2-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1995. – С.35-41.
14. Сцяцко П.У. Уводзіны ў мовазнаўства: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2001. – С.36-41.
15. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
16. Фанетыка беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1989. –С.63-94.

Лекцыя № 6.
Аспекты вывучэння гукаў беларускай мовы

План лекцыі

1. Артыкуляцыйны аспект вывучэння гукаў. Будова маўленчага апарату. Асноўныя фазы артыкуляцыі. Артыкуляторныя метады даследавання гукаў.

2. Акустычны аспект вывучэння гукаў. Асноўныя метады акустычнага аналізу гукаў. Асноўныя класы гукаў паводле акустычных прымет.
3. Перцэптыўны аспект вывучэння гукаў. Асноўныя метады выву-чэння ўспрымання гукаў.
4. Функцыянальны аспект вывучэння гукаў. Функцыі гукаў у мове. Паняцце фанемы.
5. Прынцыпы класіфікацыі гукаў.

Літаратура

1. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
2. Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С.45-48.
3. Бурак Л.І. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. для студэнтаў-завочнікаў. – 2-е выд., дапрац. – Мн.: Выш. шк. – 1985. – С.57-60.
4. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.
5. Крывіцкі А.А., Падлужны А.І. Фанетыка беларускай мовы: Вучэб. дапам. для філфакаў ВНУ. – Мн.: Выш. шк., 1984. – С.60-99.
6. Падлужны А.І. Біялагічныя і сацыяльныя аспекты гукавога ладу мовы. // Пытанні білінгвізму і ўзаемадзеяння моў. – Мн., 1982.
7. Падлужны А.І., Барышнікава К.К. Эксперыментальна-фанетычныя даследаванні ў Беларусі // Беларуская лінгвістыка. – 1974. – Вып. 5.
8. Падлужны А.І., Чэкман В.М. Гукі беларускай мовы. – Мн.: Выш. шк., 1973. – 264 с.
9. Падлужны А.І. Нарыс акустычны фанетыкі беларускай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1977. –125 с.
10. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
11. Расторгуев Б.П. Окно в мир звуков. – М.: Знание, 1978. – 144 с.
12. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / М.Ц. Кавалёва, А.К. Юрэвіч, Ф.М. Янкоўскі і інш. – 3-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1993. – С.147-149.
13. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / Я.М. Камароўскі, В.П. Красней, У.М. Лазоўскі і інш. – 2-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1995. – С.35-41.
14. Сцяцко П.У. Уводзіны ў мовазнаўства: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2001. – С.36-41.
15. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
16. Фанетыка беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1989. – С.63-94.

Лекцыя № 7.

Артыкуляцыйная класіфікацыя гукаў

План лекцыі

1. Артыкуляцыйная класіфікацыя зычных гукаў: паводле ўдзелу голасу і шуму, месца і спосабу ўтварэння, адсутнасці / наяўнасці дадатковай артыкуляцыі.
2. Артыкуляцыйная класіфікацыя галосных гукаў: лабіялізаваныя і нелабіялізаваныя галосныя; галосныя верхняга, сярэдняга і ніжняга пад'ёму; галосныя пярэдняга, сярэдняга і задняга рада.
3. Адметнасць артыкуляцыйнай базы беларускай мовы.

Літаратура

1. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
2. Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С.45-48.
3. Бурак Л.І. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. для студэнтаў-завочнікаў. – 2-е выд., дапрац. – Мн.: Выш. шк. – 1985. – С.57-60.
4. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.
5. Крывіцкі А.А., Падлужны А.І. Фанетыка беларускай мовы: Вучэб. дапам. для філфакаў ВНУ. – Мн.: Выш. шк., 1984. – С.60-99.
6. Падлужны А.І. Біялагічныя і сацыяльныя аспекты гукавога ладу мовы. // Пытанні білінгвізму і ўзаемадзеяння моў. – Мн., 1982.
7. Падлужны А.І., Барышнікава К.К. Эксперыментальна-фанетычныя даследаванні ў Беларусі // Беларуская лінгвістыка. – 1974. – Вып. 5.
8. Падлужны А.І., Чэкман В.М. Гукі беларускай мовы. – Мн.: Выш. шк., 1973. – 264 с.
9. Падлужны А.І. Нарыс акустычны фанетыкі беларускай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1977. –125 с.
10. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
11. Расторгуев Б.П. Окно в мир звуков. – М.: Знание, 1978. – 144 с.
12. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / М.Ц. Кавалёва, А.К. Юрэвіч, Ф.М. Янкоўскі і інш. – 3-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1993. – С.147-149.
13. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / Я.М. Камароўскі, В.П. Красней, У.М. Лазоўскі і інш. – 2-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1995. – С.35-41.
14. Сцяцко П.У. Уводзіны ў мовазнаўства: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2001. – С.36-41.
15. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
16. Фанетыка беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1989. – С.63-94.

Лекцыя № 8.

Склад і націск як фанетычныя адзінкі

План лекцыі

1. Суадносіны паміж складам, фанемай і марфемай.
2. Тэорыі складападзелу: экспіраторная, санорная, тэорыя мус-кульнага напружання.
3. Тыпы складоў.
4. Структура беларускага склада.
5. Акцэнтная структура слова. Фанетычная прыроды націску.
6. Тыпы і акустычныя характарыстыкі беларускага націску.
7. Функцыі націску.

Літаратура

1. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
2. Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С.232-234; 382-383; 497-498.
3. Вардомацкий Л.М. Особенности ударения существительных в русском, белорусском и украинском языках. – Мн.: Выш. шк., 1988. – 128 с.
4. Выгонная Л.Ц. Інтанацыя. Націск. Арфаэпія. – Мн.: Навука і тэхніка, 1991. – С.5-186.
5. Івашуціч Я.М. Націск у дзеяслоўных формах сучаснай беларускай мовы. – Мн.: Вышэйшая школа, 1981. – 96 с.
6. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.
7. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
8. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / Я.М. Камароўскі, В.П. Красней, У.М. Лазоўскі і інш. – 2-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1995. – С.61-75.
9. Сцяцко П.У. Уводзіны ў мовазнаўства: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2001. – С.52-57.
10. Сямешка Л.І. Беларуская мова: Вучэб. дапам. – Мн.: Сучаснае слова, 1999. – С.135-148.
11. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
12. Фанетыка беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1989. – С.236-313.

Лекцыя № 9.

Інтанацыя як суперсегментная фанетычная адзінка

План лекцыі

1. Акустычныя характарыстыкі, фразаўтваральны патэнцыял, лінгвістычная значнасць, кампаненты інтанацыі.

2. Асноўныя функцыі інтанацыі: камунікатыўная, вылучальная, арганізавальная, эмацыянальная.
3. Асноўныя камунікатыўныя тыпы выказванняў: апавядальны, пытальны, клічны.
4. Інтанацыйныя канструкцыі (ІК) і іх тыпы ў беларускай мове.

Літаратура

1. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
2. Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С.232-234; 382-383; 497-498.
3. Вардомацкий Л.М. Особенности ударения существительных в русском, белорусском и украинском языках. – Мн.: Выш. шк., 1988. – 128 с.
4. Выгонная Л.Ц. Інтанацыя. Націск. Арфаэпія. – Мн.: Навука і тэхніка, 1991. – С.5-186.
5. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.
6. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
7. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / Я.М. Камароўскі, В.П. Красней, У.М. Лазоўскі і інш. – 2-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1995. – С.61-75.
8. Сцяцко П.У. Уводзіны ў мовазнаўства: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2001. – С.52-57.
9. Сямешка Л.І. Беларуская мова: Вучэб. дапам. – Мн.: Сучаснае слова, 1999. – С.135-148.
10. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
11. Фанетыка беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1989. – С.236-313.

Лекцыя № 10.
Змены гукаў у моўнай плыні

План лекцыі

1. Паняцце фанетычных працэсаў і фанетычных адносін.
2. Асноўныя фанетычныя працэсы ў сучаснай беларускай мове: асіміляцыя, дысіміляцыя, сцяжэнне, падаўжэнне, пратэза, эпентэза, дыярэза, акамадацыя, рэдукцыя.

Літаратура

1. Беларуская граматыка. У 2-х ч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1985. – Ч.1. – С.7-13.
2. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
3. Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С.587-589.

4. Бурак Л.І. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. для студэнтаў-завочнікаў. – 2-е выд., дапрац. – Мн.: Выш. шк. – 1985. – С.60-66.
5. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.
6. Крывіцкі А.А., Падлужны А.І. Фанетыка беларускай мовы: Вучэб. дапам. для філфакаў ВНУ. – Мн.: Выш. шк., 1984. – С.100-108.
7. Падлужны А.І., Чэкман В.М. Гукі беларускай мовы. – Мн.: Выш. шк., 1973. – 264 с.
8. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
9. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / М.Ц. Кавалёва, А.К. Юрэвіч, Ф.М. Янкоўскі і інш. – 3-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1993. – С.156-157.
10. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / Я.М. Камароўскі, В.П. Красней, У.М. Лазоўскі і інш. – 2-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1995. – С.44-51.
11. Сцяцко П.У. Уводзіны ў мовазнаўства: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2001. – С.44-52.
12. Сямешка Л.І. Беларуская мова: Вучэб. дапам. – Мн.: Сучаснае слова, 1999. – С.112-117.
13. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
14. Фанетыка беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1989. – С.63-94.

Лекцыя № 11.
Чаргаванні гукаў як вынік фанетычных працэсаў

План лекцыі

1. Пазіцыйныя чаргаванні зычных гукаў. Пазіцыйныя чаргаванні галосных гукаў.
2. Гістарычныя чаргаванні зычных гукаў. Гістарычныя чаргаванні галосных гукаў.

Літаратура

1. Беларуская граматыка. У 2-х ч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1985. – Ч.1. – С.31-37.
2. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
3. Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С.587-589.
4. Бурак Л.І. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. для студэнтаў-завочнікаў. –2-е выд., дапрац. – Мн.: Выш. шк. – 1985. – С.60-66.
5. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.

6. Крывіцкі А.А., Падлужны А.І. Фанетыка беларускай мовы: Вучэб. дапам. для філфакаў ВНУ. – Мн.: Выш. шк., 1984. – С.100-108.
7. Падлужны А.І., Чэкман В.М. Гукі беларускай мовы. – Мн.: Выш. шк., 1973. – 264 с.
8. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
9. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / М.Ц. Кавалёва, А.К. Юрэвіч, Ф.М. Янкоўскі і інш. – 3-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1993. – С.157-161.
10. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / Я.М. Камароўскі, В.П. Красней, У.М. Лазоўскі і інш. – 2-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1995. – С.51-61.
11. Сцяцко П.У. Уводзіны ў мовазнаўства: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2001. – С.44-52.
12. Сямешка Л.І. Беларуская мова: Вучэб. дапам. – Мн.: Сучаснае слова, 1999. – С.112-127.
13. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
14. Фанетыка беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1989. – С.63-94.

Лекцыя № 12.
Фаналогія як раздзел мовазнаўства

План лекцыі

1. Прадмет і задачы фаналогіі.
2. Фанетычная і фаналагічная сістэмы беларускай мовы. Дыстрыбуцыя фанем.
3. Лінгвістычная эвалюцыя паняцце “фанемы”: Маскоўская, Ленінградская (Пецярбургская), Пражская фаналагічныя школы.

Літаратура

1. Беларуская граматыка. У 2-х ч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1985. – Ч.1. – С.7-13.
2. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
3. Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С.587-589.
4. Бурак Л.І. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. для студэнтаў-завочнікаў. – 2-е выд., дапрац. – Мн.: Выш. шк. – 1985. – С.60-66.
5. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.
6. Крывіцкі А.А., Падлужны А.І. Фанетыка беларускай мовы: Вучэб. дапам. для філфакаў ВНУ. – Мн.: Выш. шк., 1984. – С.100-108.
7. Падлужны А.І., Чэкман В.М. Гукі беларускай мовы. – Мн.: Выш. шк., 1973. – 264 с.

8. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
9. Русак В.П. Марфаналогія сучаснай беларускай мовы. – Мн.: Беларуская навука, 2003. – 316 с.
10. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / М.Ц. Кавалёва, А.К. Юрэвіч, Ф.М. Янкоўскі і інш. – 3-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1993. – С.156-157.
11. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / Я.М. Камароўскі, В.П. Красней, У.М. Лазоўскі і інш. – 2-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1995. – С.44-51.
12. Сцяцко П.У. Уводзіны ў мовазнаўства: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2001. – С.44-52.
13. Сямешка Л.І. Беларуская мова: Вучэб. дапам. – Мн.: Сучаснае слова, 1999. – С.112-117.
14. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
15. Фанетыка беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1989. – С.63-94.

Лекцыя № 13.
Фанема і яе алафоны

План лекцыі

1. Дыферэнцыяльныя і інтэгральныя прыметы фанем.
2. Сігніфікатыўна і перцэптыўна моцныя і слабыя пазіцыі фанем.
3. Асноўны алафон, варыянт, варыяцыя фанемы, гіперфанема, архіфанема. Нейтралізацыя фанемных супрацьпастаўленняў.

Літаратура

1. Аванесов Р.И. Фонетика современного русского литературного языка. – М.: МГУ, 1956. – С.36-41.
2. Беларуская граматыка. У 2-х ч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1985. – Ч.1. – С.11-13.
3. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
4. Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С.582-583.
5. Бурак Л.І. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. для студэнтаў-завочнікаў. – 2-е выд., дапрац. – Мн.: Выш. шк. – 1985. – С.70-72.
6. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.
7. Крывіцкі А.А., Падлужны А.І. Фанетыка беларускай мовы: Вучэб. дапам. для філфакаў ВНУ. – Мн.: Выш. шк., 1984. – С.100-108.
8. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – С.316-317; 390-391; 555-557.

9. Падлужны А.І. Фаналагічная сістэма беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1969. – 144 с.
10. Падлужны А.І., Чэкман В.М. Гукі беларускай мовы. – Мн.: Выш. шк., 1973. – 264 с.
11. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
12. Русак В.П. Марфаналогія сучаснай беларускай мовы. – Мн.: Беларуская навука, 2003. – 316 с.
13. Стеблин-Каменский М.И. Фонема – пучок РП? // Спорное в языкознании.– Л.: Из-во Ленинградского ун-та, 1974. – 111-131.
14. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / Я.М. Камароўскі, В.П. Красней, У.М. Лазоўскі і інш. – 2-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1995. – С.76-85.
15. Сямешка Л.І. Беларуская мова: Вучэб. дапам. – Мн.: Сучаснае слова, 1999. – С.84-86.
16. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.

<u>2 семестр</u>

Лекцыя № 1.
Арфаэпія як раздзел мовазнаўства

План лекцыі

1. Прадмет і задачы арфаэпіі. Арфаэпія як правілы рэалізацыі фанетычнай сістэмы. Практычнае значэнне арфаэпіі.
2. З гісторыі фарміравання беларускага літаратурнага вымаўлення.

Літаратура

1. Беларуская граматыка. У 2-х ч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1985. – Ч.1. – С.40-45.
2. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
3. Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С.51-53.
4. Бірыла М.В. Да пытання аб фарміраванні і важнейшых нормах беларускага літаратурнага вымаўлення // Весці АН БССР. Сер. грамад. навук. – 1958. – № 3.
5. Бурак Л.І. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. для студэнтаў-завочнікаў. – 2-е выд., дапрац. – Мн.: Выш. шк. – 1985. – С.75-76.
6. Выгонная Л.Ц. Інтанацыя. Націск. Арфаэпія. – Мн.: Навука і тэхніка, 1991. – С. 187-194.
7. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.
8. Падлужны А.І. Фаналагічная сістэма беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1969. – 144 с.

9. Падлужны А.І., Чэкман В.М. Гукі беларускай мовы. – Мн.: Выш. шк., 1973. – 264 с.
10. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
11. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мн.: Нацыянальны цэнтр прававой інфармацыі, 2008. – 144 с.
12. Русак В.П. Марфаналогія сучаснай беларускай мовы. – Мн.: Беларуская навука, 2003. – 316 с.
13. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / Я.М. Камароўскі, В.П. Красней, У.М. Лазоўскі і інш. – 2-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1995. – С.103-105.
14. Сямешка Л.І. Беларуская мова: Вучэб. дапам. – Мн.: Сучаснае слова, 1999. – С.148-152.
15. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
16. Фанетыка беларускай літаратурнай мовы. – Мінск: Навука і тэхніка, 1989. С.314-317.
17. Фанетыка слова ў беларускай мове. – Мінск: Навука і тэхніка, 1983. – 200 с.
18. Шакун Л.М. Гісторыя беларускага мовазнаўства. – Мн.: Універсітэцкае, 1995. – 271 с.
19. Янкоўскі Ф.М. Беларускае літаратурнае вымаўленне. -- 4 выд. -- Мн., 1976. – 91 с.

Лекцыя № 2.
Асноўныя нормы сучаснага беларускага вымаўлення

План лекцыі

1. Правілы вымаўлення галосных гукаў, зычных гукаў, гукаў на стыку слоў.
2. Арфаэпія запазычаных слоў.

Літаратура

1. Беларуская граматыка. У 2-х ч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1985. – Ч.1. – С.41-49.
2. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
3. Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С.51-53.
4. Бірыла М.В. Да пытання аб фарміраванні і важнейшых нормах беларускага літаратурнага вымаўлення // Весці АН БССР. Сер. грамад. навук. – 1958. – № 3.
5. Бурак Л.І. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. для студэнтаў-завочнікаў. – 2-е выд., дапрац. – Мн.: Выш. шк. – 1985. – С.76-79.
6. Выгонная Л.Ц. Інтанацыя. Націск. Арфаэпія. – Мн.: Навука і тэхніка, 1991. – С. 194-214.

7. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.
8. Падлужны А.І. Фаналагічная сістэма беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1969. – 144 с.
9. Падлужны А.І., Чэкман В.М. Гукі беларускай мовы. – Мн.: Выш. шк., 1973. – 264 с.
10. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
11. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мн.: Нацыянальны цэнтр прававой інфармацыі, 2008. – 144 с.
12. Русак В.П. Марфаналогія сучаснай беларускай мовы. – Мн.: Беларуская навука, 2003. – 316 с.
13. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / Я.М. Камароўскі, В.П. Красней, У.М. Лазоўскі і інш. – 2-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1995. – С.103-107.
14. Сямешка Л.І. Беларуская мова: Вучэб. дапам. – Мн.: Сучаснае слова, 1999. – С.152-156.
15. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
16. Фанетыка беларускай літаратурнай мовы. – Мінск: Навука і тэхніка, 1989. – С.314-317.
17. Фанетыка слова ў беларускай мове. – Мінск: Навука і тэхніка, 1983. – 200 с.
18. Шакун Л.М. Гісторыя беларускага мовазнаўства. – Мн.: Універсітэцкае, 1995. – 271 с.
19. Янкоўскі Ф.М. Беларускае літаратурнае вымаўленне. 4 выд. -- Мн., 1976. – 91 с.

Лекцыя № 3.
Праблемы варыянтнасці на фанетычным узроўні

План лекцыі

1. Праблемы варыянтнасці на фанетычным узроўні: прычыны, характар, літаратурныя межы.
2. Арфаэпічная норма і культура маўлення. Прычыны і крыніцы адхіленняў ад літаратурных норм.

Літаратура

1. Беларуская граматыка. У 2-х ч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1985. – Ч.1. – С.41-49.
2. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
3. Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С.51-53.
4. Беларуская мова: Цяжкія пытанні фанетыкі, арфаграфіі, граматыкі / Пад рэд. А.І. Падлужнага. – Мн.: Нар. асвета., 1987. – С.6-40.

5. Бірыла М.В. Да пытання аб фарміраванні і важнейшых нормах беларускага літаратурнага вымаўлення // Весці АН БССР. Сер. грамад. навук. – 1958. – № 3.
6. Выгонная Л.Ц. Інтанацыя. Націск. Арфаэпія. – Мн.: Навука і тэхніка, 1991. – С. 194-214.
7. Калеснік У.А., Янкоўскі Ф.М. Вусная мова і выразнае чытанне. – Мн.: Вучпедвыд БССР, 1962. – 127 с.
8. Каляда А.А. Выразнае чытанне: Вуч. дапам. для філал. фак. пед. ін -таў / Пад. рэд. У.А. Калесніка. – Выд. 2-е перапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк. – 1976. – 207 с.
9. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.
10. Падлужны А.І., Чэкман В.М. Гукі беларускай мовы. – Мн.: Выш. шк., 1973. – 264 с.
11. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
12. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мн.: Нацыянальны цэнтр прававой інфармацыі, 2008. – 144 с.
13. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / Я.М. Камароўскі, В.П. Красней, У.М. Лазоўскі і інш. – 2-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1995. – С.103- 107.
14. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
15. Фанетыка беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1989. – С.142-235; 317-332.
16. Фанетыка слова ў беларускай мове. – Мінск: Навука і тэхніка, 1983. – 200 с.
17. Шкраба І.Р. Да прычын узнікнення фанетычных варыянтаў у беларускай мове // Веснік БДУ. Сер. 4. Філалогія. Журналістыка. Педагогіка. Псіхалогія.1975. – № 1. – С.35-40.
18. Янкоўскі Ф.М. Беларускае літаратурнае вымаўленне. – 4 выд. – Мн., 1976. – 91 с.
19. Шкраба І.Р. Варыянтнасць у сучаснай беларускай мове. – Мн.: ТАА “Асар”, 2004. – 240 с.

Лекцыя № 4.
Графіка, яе прадмет і задачы

План лекцыі

1. Алфавіт як аснова графікі. Асаблівасці беларускага алфавіта.
2. Іншыя графічныя сродкі: апостраф, злучок (дэфіс), націск, пунктуацыйныя знакі і інш. Суадносіны паміж літарамі (графемамі) і гукамі (фанемамі) у беларускай графіцы.
3. Складовы і гукавы прынцыпы беларускай графікі.
4. Адназначныя і двухзначныя літары.

5. Гісторыя станаўлення сучаснай беларускай графікі.

Літаратура

1. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во "Юнипресс", 2005. – 592 с.
2. Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – 655 с.
3. Беларуская мова: Цяжкія пытанні фанетыкі, арфаграфіі, граматыкі / Пад рэд. А.І. Падлужнага. – Мн.: Нар. асвета., 1987. – С.6-40.
4. Бурак Л.І. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. для студэнтаў-завочнікаў. – 2-е выд., дапрац. – Мн.: Выш. шк. – 1985. – С.80-85.
5. Выгонная Л.Ц. Ад гука да літары. – Мн.: Нар. асвета, 1991. – 78 с.
6. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.
7. Кулiковіч У.І. Лінгвістычныя погляды У. Дубоўкі: інтэрлінгвістычны, графіка-арфаграфічны і лексічны аспекты. Дысертацыя на атрыманне ... канд. філал. навук. – Мн., 2001. – С.40-44.
8. Макарова Р.В. Понятие графики и графемы. // В кн.: Система и уровни языка. – М.: Наука, 1969. – С.78-89.
9. Мячкоўская Н. Пра магію літар, ―азбучныя войны‖ і арфаграфічныя забабоны // Культура. – 1999. – 16-22 студз. – С.14.
10. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
11. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мн.: Нацыянальны цэнтр прававой інфармацыі, 2008. – 144 с.
12. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / Я.М. Камароўскі, В.П. Красней, У.М. Лазоўскі і інш. – 2-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1995. – С.111-117.
13. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / М.Ц. Кавалёва, А.К. Юрэвіч, Ф.М. Янкоўскі і інш. – 3-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1993. – С.176-184.
14. Сямешка Л.І. Беларуская мова: Вучэб. дапам. – Мн.: Сучаснае слова, 1999. – С.167-182.
15. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
16. Шакун Л.М. Гісторыя беларускага мовазнаўства. – Мн.: Універсітэцкае, 1995. – 271 с.
17. Юргелевіч П.Я. Нарыс сучаснай беларускай мовы з гістарычнымі каментарыямі. – Мн.: Вучпедвыд Міністэрства асветы БССР, 1958. – С.96-106.
18. Янкоўскі Ф.М. Гістарычная граматыка беларускай мовы: Вучэб. дапам. – 3-е выд., выпр. – Мн.: Выш. шк., 1989. – С.48-62.
19. Яновіч А.І. Станаўленне графічнай сістэмы беларускай літаратурнай мовы новага перыяду // Бел. лінгвістыка. – 1987. – Вып. 31. – С.16-23.

Лекцыя № 5.
Арфаграфія, яе прадмет і задачы.
Прынцыпы арфаграфіі

План лекцыі

1. Сувязь беларускай арфаграфіі з фанетыкай. Асноўныя тэрміны: апорнае напісанне, арфаграма, арфаграфічная памылка і іншыя.
2. Асноўныя прынцыпы беларускай арфаграфіі: фанетычны і фанематычны (марфалагічны), традыцыйныя і дыферэнцыйныя напісанні.
3. Правілы правапісу галосных і зычных, заснаваныя на фанетычным прынцыпе. Адхіленні ад фанетычнага прынцыпу ў правапісе галосных.
4. Фанематычныя і традыцыйныя напісанні галосных і зычных.

Літаратура

1. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
2. Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С.49-50.
3. Беларуская мова: Цяжкія пытанні фанетыкі, арфаграфіі, граматыкі / Пад рэд. А.І. Падлужнага. – Мн.: Нар. асвета., 1987. – С.6-40.
4. Бурак Л.І. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. для студэнтаў-завочнікаў. – 2-е выд., дапрац. – Мн.: Выш. шк. – 1985. – С.86-97.
5. Жураўскі А. Праблемы норм беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1993. – 36 с.
6. Камароўскі Я.М. Сучасная беларуская арфаграфія – Мн.: Нар. асвета, 1985. –160 с.
7. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.
8. Куліковіч У.І. Беларускі правапіс: Правілы, заданні, кантрольныя работы. – Мн.: Завігар, 1998. – С.5-29.
9. Мячкоўская Н. Пра магію літар, ―азбучныя войны‖ і арфаграфічныя забабоны // Культура. – 1999. – 16-22 студз. – С.14.
10. Падлужны А.І. Аб фанематычным прынцыпе ў беларускай арфаграфіі // У кн.: Лінгвістычныя даследаванні. – Мн., 1968. – С.19-24.
11. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
12. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мн., 1959. – 160 с.
13. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мн.: Нацыянальны цэнтр прававой інфармацыі, 2008. – 144 с.
14. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / Я.М. Камароўскі, В.П. Красней, У.М. Лазоўскі і інш. – 2-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1995. – С.118-162.
15. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / М.Ц. Кавалёва, А.К. Юрэвіч, Ф.М. Янкоўскі і інш. – 3-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1993. – С.185-203.

16. Сямешка Л.І. Беларуская мова: Вучэб. дапам. – Мн.: Сучаснае слова, 1999. – С.187-208.
17. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
18. Шакун Л.М. Гісторыя беларускага мовазнаўства. – Мн.: Універсітэцкае, 1995. – 271 с.
19. Янкоўскі Ф.М. Гістарычная граматыка беларускай мовы: Вучэб. дапам. – 3-е выд., выпр. – Мн.: Выш. шк., 1989. – С.48-62.
20. Яновіч А.І. Станаўленне графічнай сістэмы беларускай літаратурнай мовы новага перыяду // Бел. лінгвістыка. – 1987. – Вып. 31. – С.16-23.

Лекцыя № 6.
Лексікалогія як раздзел мовазнаўства.
Слова ў сістэме мовы

План лекцыі

1. Прадмет і задачы лексікалогіі.
2. Абагульняльны характар слова. Функцыі слова.
3. Лексічнае і граматычнае значэнні слова, іх узаемаабумоўленасць. Суадносіны слова як адзінкі мовы і словаформы.
4. Варыянты слова, іх тыпы. Лексічныя дублеты.
5. Суадносіны слова з пазамоўным прадметным радам. Прадметны (дэнататыўны), паняццевы (сігніфікатыўны) і прагматычны аспекты лексічнага значэння.
6. Тыпы лексічных значэнняў у залежнасці ад адносін да прадметаў і з'яў рэчаіснасці, свядомасці, сувязей значэнняў паміж сабой у мове, рэалізацыі ў маўленні.
7. Сутнасць полісеміі, сувязі значэнняў мнагазначнага слова. Адназначнасць (монасемія) слова.

Літаратура

1. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во "Юнипресс", 2005. – 592 с.
2. Беларуская мова: Энцыклапедыя / Пад рэд. А.Я. Міхневіча. – Мн.: БелЭН, 1994. – С. 297-298, 510-511.
3. Лексікалогія сучаснай беларускай літаратурнай мовы / Пад рэд. А.Я. Баханькова. – Мн.: Навука і тэхніка, 1994. – С. 5-12.
4. Лепешаў І.Я. Сучасная беларуская літаратурная мова: спрэчныя пытанні: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2002. – С. 5-6.
5. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
6. Сцяцко П.У. Уводзіны ў мовазнаўства: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2001. – С. 77-81.
7. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.

Лекцыя № 7.
Дыферэнцыяцыя слоўнікавага складу сучаснай беларускай мовы

План лекцыі

1. Дыферэнцыяцыя слоўнікавага складу паводле паходжання.
2. Дыферэнцыяцыя слоўнікавага складу паводле адсутнасці / наяўнасці гістарычнай перспектывы.
3. Дыферэнцыяцыя слоўнікавага складу паводле сферы ўжывання.
4. Дыферэнцыяцыя слоўнікавага складу паводле эмацыянальна-экспрэсіўнай афарбоўкі
5. Дыферэнцыяцыя слоўнікавага складу паводле характару функцыянавання.
6. Неалагізмы. Аказіяналізмы. Фактары развіцця лексічнага складу сучаснай беларускай мовы.

Літаратура

1. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
2. Беларуская мова: Энцыклапедыя / Пад рэд. А.Я. Міхневіча. – Мн.: БелЭН, 1994. – С. 297-298, 510-511.
3. Лексікалогія сучаснай беларускай літаратурнай мовы / Пад рэд. А.Я. Баханькова. – Мн.: Навука і тэхніка, 1994. – С. 5-12.
4. Лепешаў І.Я. Сучасная беларуская літаратурная мова: спрэчныя пытанні: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2002. – С. 5-6.
5. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
6. Сцяцко П.У. Уводзіны ў мовазнаўства: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2001. – С. 77-81.
7. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.

Лекцыя № 8.
Сістэмныя адносіны ў лексіцы

План лекцыі

1. Тыпы амонімаў, прычыны ўзнікнення.
2. Крытэрыі размежавання полісеміі і аманіміі.
3. Тыпы сінонімаў, сінанімічны рад і яго дамінанта.
4. Тыпы антонімаў, антанімія і полісемія.
5. Паранімія і паранамазія.
6. Лексіка-семантычныя групы, тэматычныя групы, семантычныя палі.

Літаратура

1. Беларуская мова: Энцыклапедыя / Пад рэд. А.Я. Міхневіча. – Мн.: БелЭН, 1994. – С. 30-31, 35-36, 482-483.
2. Лексікалогія сучаснай беларускай літаратурнай мовы / Пад рэд. А.Я. Баханькова. – Мн.: Навука і тэхніка, 1994. – С. 200-288.
3. Лепешаў І.Я. Сучасная беларуская літаратурная мова: спрэчныя пытанні: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2002. – С. 29-43.

4. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
5. Сцяцко П.У. Уводзіны ў мовазнаўства: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2001. – С. 90-96.

Лекцыя № 9.
Фразеалагізм як моўная адзінка
План лекцыі

1. Паняцце фразеалагічнага зварота. Спецыфіка і характэрныя прыметы.
2. Віды значэнняў фразеалагізмаў у залежнасці ад спосабу суадносін з рэчаіснасцю.
3. Суадносіны фразеалагізмаў з часцінамі мовы.
4. Структурныя тыпы фразеалагізмаў. Фразеалагічныя зрашчэнні, адзінствы, спалучэнні і крытэрыі іх размежавання.
5. Фразеалагізмы паводле паходжання.
6. Стылістычная класіфікацыя фразеалагізмаў.
7. Сінанімія, антанімія і полісемія фразеалагізмаў у сучаснай беларускай мове.

Літаратура

1. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
2. Беларуская мова: Энцыклапедыя / Пад рэд. А.Я. Міхневіча. – Мн.: БелЭН, 1994. – С. 589-593.
3. Лепешаў І.Я. Сучасная беларуская літаратурная мова: спрэчныя пытанні: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2002. – С. 72-145.
4. Лепешаў І.Я. Фразеалогія сучаснай беларускай мовы. – Мн.: Выш. шк., 1998. – С. 3-45, 198-246.
5. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
6. Сцяцко П.У. Уводзіны ў мовазнаўства: Дапаможнік.– Гродна: ГрДУ, 2001. – С. 100-103.

Лекцыя № 10.
Беларуская лексікаграфія і фразеаграфія
План лекцыі

1. Прадмет і задачы лексікаграфіі.
2. Тэарэтычная і практычная лексікаграфія. Асноўныя паняцці практычнай лексікаграфіі.
3. Праблематыка тэарэтычнай лексікаграфіі.
4. Асноўныя тыпы слоўнікаў.
5. Структура слоўнікавых артыкулаў.

Літаратура

1. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.

2. Беларуская мова: Энцыклапедыя / Пад рэд. А.Я. Міхневіча. – Мн.: БелЭН, 1994. – С. 293-294.
3. Кузьміч Л.П. Аб узаемадзеянні фальклорнай і нарматыўнай лексікі / Слова беларускае. З гісторыі лексікалогіі і лексікаграфіі / Пад рэд. А.Я. Міхневіча. – Мн.: Нар. асвета. 1994. – С. 20-24.
4. Лексікалогія сучаснай беларускай літаратурнай мовы / Пад рэд. А.Я. Баханькова. – Мн.: Навука і тэхніка, 1994. – С. 392-407, 436-445.
5. Лепешаў І.Я. Сучасная беларуская літаратурная мова: спрэчныя пытанні: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2002. – С. 43-50.
6. Ляшчынская В.А. Беларуская мова. Тэрміналагічная лексіка: Вучэб. дапам. – Мн.: РІВШ БДУ, 2001. – С. 169-248.
7. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
8. Плотнікаў Б.А. Беларускае слоўніцтва. – Мн., 2003. – 168 с.
9. Сцяцко П.У. Уводзіны ў мовазнаўства: Дапаможнік – Гродна: ГрДУ, 2001. – С. 105-110.
10. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
11. Шакун Л.М. Гісторыя беларускага мовазнаўства. – Мн.: Універсітэцкае, 1995. – 271 с.

СУЧАСНАЯ БЕЛАРУСКАЯ МОВА

Фанетыка. Фаналогія. Арфаэпія. Графіка. Арфаграфія. Лексикалогія. Лексікаграфія. Фразеалогія. Фразеаграфія

Тэматыка практычных заняткаў

1 семестр

Практычныя заняткі № 1.
Беларуская літаратурная мова і яе прыметы. Тыпалогія норм. Сістэма функцыянальных стыляў, падстыляў, жанраў літаратурнай мовы

План практычных заняткаў

1. Наддыялектнасць, унармаванасць, кадыфікаванасць, поліфункцыянальнасць.
2. Літаратурныя нормы з п.гл. сінхроннай дынамікі.
3. Норма і варыянтнасць.
4. Моўныя асаблівасці функцыянальных стыляў.
5. Вусная і пісьмовая формы рэалізацыі стыляў.

Літаратура

15. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
16. Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С.84-86; 147-156; 383-384.
17. Жураўскі А.І. Праблемы норм беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1993. – 36 с.
18. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.
19. Крывіцкі А.А. Сучасная беларуская літаратурная мова і народныя гаворкі. – Мн., 1961. – 40 с.
20. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
21. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мн.: Нацыянальны цэнтр прававой інфармацыі, 2008. – 144 с.
22. Сямешка Л.І. Беларуская мова: Вучэбны дапаможнік. – Мінск: Сучаснае слова, 1999. – С.4-76.
23. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
24. Шакун Л.М. Гісторыя беларускага мовазнаўства. – Мн.: Універсітэцкае, 1995. – 271 с.

Практычныя заняткі № 2.
Мова як сродак камунікацыі.
Фанетыка як навука аб гукавым ладзе мовы
План практычных заняткаў

6. Структура камунікатыўнага акта.
7. Роля гукавога боку мовы ў працэсе камунікацыі.
8. Прадмет фанетыкі, яе сувязь з іншымі раздзеламі мовазнаўства, метады вывучэння гукавога ладу мовы.
9. Стан выучэння сучаснай беларускай фанетыкі.
10. Транскрыпцыя і яе віды. Сістэмы транскрыпцыйных знакаў.

Літаратура

11. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
12. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.
13. Крывіцкі А.А., Падлужны А.І. Фанетыка беларускай мовы: Вучэб. дапам. для філфакаў ВНУ. – Мн.: Выш. шк., 1984. – С.5-16.
14. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
15. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / М.Ц. Кавалёва, А.К. Юрэвіч, Ф.М. Янкоўскі і інш. – 3-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1993. – С.147; 163-164.
16. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / Я.М. Камароўскі, В.П. Красней, У.М. Лазоўскі і інш. – 2-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1995. – С.13-17.
17. Сямешка Л.І. Беларуская мова: Вучэб. дапам. – Мн.: Сучаснае слова, 1999. – С.77-82.
18. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
19. Фанетыка беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1989. – С.3-27.
20. Фанетыка слова ў беларускай мове. – Мн.: Навука і тэхніка, 1983. – С.3-19.

Практычныя заняткі № 3.
Артыкуляцыйны і акустычны аспекты вывучэння гукаў беларускай мовы

План практычных заняткаў

6. Артыкуляцыйны аспект вывучэння гукаў. Будова маўленчага апарату. Асноўныя фазы артыкуляцыі. Артыкуляторныя метады даследавання гукаў.
7. Акустычны аспект вывучэння гукаў. Асноўныя метады акустычнага аналізу гукаў. Асноўныя класы гукаў паводле акустычных прымет.
8. Перцэптыўны аспект вывучэння гукаў. Асноўныя метады выву-чэння ўспрымання гукаў.
9. Функцыянальны аспект вывучэння гукаў. Функцыі гукаў у мове. Паняцце фанемы.
10. Прынцыпы класіфікацыі гукаў.

Літаратура

17. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
18. Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С.45-48.
19. Бурак Л.І. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. для студэнтаў-завочнікаў. – 2-е выд., дапрац. – Мн.: Выш. шк. – 1985. – С.57-60.
20. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.
21. Крывіцкі А.А., Падлужны А.І. Фанетыка беларускай мовы: Вучэб. дапам. для філфакаў ВНУ. – Мн.: Выш. шк., 1984. – С.60-99.
22. Падлужны А.І. Біялагічныя і сацыяльныя аспекты гукавога ладу мовы. // Пытанні білінгвізму і ўзаемадзеяння моў. – Мн., 1982.
23. Падлужны А.І., Барышнікава К.К. Эксперыментальна-фанетычныя даследаванні ў Беларусі // Беларуская лінгвістыка. – 1974. – Вып. 5.
24. Падлужны А.І., Чэкман В.М. Гукі беларускай мовы. – Мн.: Выш. шк., 1973. – 264 с.
25. Падлужны А.І. Нарыс акустычны фанетыкі беларускай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1977. –125 с.
26. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
27. Расторгуев Б.П. Окно в мир звуков. – М.: Знание, 1978. – 144 с.
28. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / М.Ц. Кавалёва, А.К. Юрэвіч, Ф.М. Янкоўскі і інш. – 3-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1993. – С.147-149.
29. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / Я.М. Камароўскі, В.П. Красней, У.М. Лазоўскі і інш. – 2-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1995. – С.35-41.
30. Сцяцко П.У. Уводзіны ў мовазнаўства: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2001. – С.36-41.

31. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
32. Фанетыка беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1989. – С.63-94.

Практычныя заняткі № 4.
Змены гукаў у моўнай плыні.
Чаргаванні гукаў як вынік фанетычных працэсаў
План практычных заняткаў

3. Паняцце фанетычных працэсаў і фанетычных адносін.
4. Асноўныя фанетычныя працэсы ў сучаснай беларускай мове: асіміляцыя, дысіміляцыя, сцяжэнне, падаўжэнне, пратэза, эпентэза, дыярэза, акамадацыя, рэдукцыя.
5. Пазіцыйныя чаргаванні зычных гукаў. Пазіцыйныя чаргаванні галосных гукаў.
6. Гістарычныя чаргаванні зычных гукаў. Гістарычныя чаргаванні галосных гукаў

Літаратура

15. Беларуская граматыка. У 2-х ч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1985. – Ч.1. – С.7-13.
16. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
17. Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С.587-589.
18. Бурак Л.І. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. для студэнтаў-завочнікаў. – 2-е выд., дапрац. – Мн.: Выш. шк. – 1985. – С.60-66.
19. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.
20. Крывіцкі А.А., Падлужны А.І. Фанетыка беларускай мовы: Вучэб. дапам. для філфакаў ВНУ. – Мн.: Выш. шк., 1984. – С.100-108.
21. Падлужны А.І., Чэкман В.М. Гукі беларускай мовы. – Мн.: Выш. шк., 1973. – 264 с.
22. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
23. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / М.Ц. Кавалёва, А.К. Юрэвіч, Ф.М. Янкоўскі і інш. – 3-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1993. – С.156-157.
24. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / Я.М. Камароўскі, В.П. Красней, У.М. Лазоўскі і інш. – 2-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1995. – С.44-51.
25. Сцяцко П.У. Уводзіны ў мовазнаўства: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2001. – С.44-52.
26. Сямешка Л.І. Беларуская мова: Вучэб. дапам. – Мн.: Сучаснае слова, 1999. – С.112-117.

27. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
28. Фанетыка беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1989. – С.63-94.

Практычныя заняткі № 5.
Склад, націск, інтанацыя як фанетычныя адзінкі
План практычных заняткаў

8. Суадносіны паміж складам, фанемай і марфемай.
9. Тэорыі складападзелу: экспіраторная, санорная, тэорыя мус-кульнага напружання.
10. Тыпы складоў.
11. Структура беларускага склада.
12. Акцэнтная структура слова. Фанетычная прыроды націску.
13. Тыпы і акустычныя характарыстыкі беларускага націску.
14. Функцыі націску.
15. Акустычныя характарыстыкі, фразаўтваральны патэнцыял, лінгвістычная значнасць, кампаненты інтанацыі.
16. Асноўныя функцыі інтанацыі: камунікатыўная, вылучальная, арганізавальная, эмацыянальная.
17. Асноўныя камунікатыўныя тыпы выказванняў: апавядальны, пытальны, клічны.
18. Інтанацыйныя канструкцыі (ІК) і іх тыпы ў беларускай мове.

Літаратура

13. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
14. Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С.232-234; 382-383; 497-498.
15. Вардомацкий Л.М. Особенности ударения существительных в русском, белорусском и украинском языках. – Мн.: Выш. шк., 1988. – 128 с.
16. Выгонная Л.Ц. Інтанацыя. Націск. Арфаэпія. – Мн.: Навука і тэхніка, 1991. – С.5-186.
17. Івашуціч Я.М. Націск у дзеяслоўных формах сучаснай беларускай мовы. – Мн.: Вышэйшая школа, 1981. – 96 с.
18. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.
19. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
20. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / Я.М. Камароўскі, В.П. Красней, У.М. Лазоўскі і інш. – 2-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1995. – С.61-75.
21. Сцяцко П.У. Уводзіны ў мовазнаўства: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ,

2001. – С.52-57.
22. Сямешка Л.І. Беларуская мова: Вучэб. дапам. – Мн.: Сучаснае слова, 1999. – С.135-148.
23. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
24. Фанетыка беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1989. – С.236-313.

Практычныя заняткі № 6.
Функцыянальны аспект вывучэння гукаў.
Фаналогія як раздзел мовазнаўства

План практычных заняткаў

1. Функцыі гукаў у мове.
2. Гук і фанема.. Моцныя і слабыя пазіцыі фанем.
3. Асноўны алафон, варыянт і варыяцыя фанемы. Гіперфанема.
4. Дыферэнцыяльныя і інтэгральныя прыметы фанем.
5. Нейтралізацыя фанемных проціпастаўленняў.
6. Фаналагічная сістэма сучаснай беларускай мовы.

Літаратура

16. Беларуская граматыка. У 2-х ч. – Мн.: Навука і тэхніка, 1985. – Ч.1. – С.7-13.
17. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
18. Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С.587-589.
19. Бурак Л.І. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. для студэнтаў-завочнікаў. – 2-е выд., дапрац. – Мн.: Выш. шк. – 1985. – С.60-66.
20. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.
21. Крывіцкі А.А., Падлужны А.І. Фанетыка беларускай мовы: Вучэб. дапам. для філфакаў ВНУ. – Мн.: Выш. шк., 1984. – С.100-108.
22. Падлужны А.І., Чэкман В.М. Гукі беларускай мовы. – Мн.: Выш. шк., 1973. – 264 с.
23. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
24. Русак В.П. Марфаналогія сучаснай беларускай мовы. – Мн.: Беларуская навука, 2003. – 316 с.
25. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / М.Ц. Кавалёва, А.К. Юрэвіч, Ф.М. Янкоўскі і інш. – 3-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1993. – С.156-157.
26. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / Я.М. Камароўскі, В.П. Красней, У.М. Лазоўскі і інш. – 2-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1995. – С.44-51.
27. Сцяцко П.У. Уводзіны ў мовазнаўства: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ,

2001. – С.44-52.
28. Сямешка Л.І. Беларуская мова: Вучэб. дапам. – Мн.: Сучаснае слова, 1999. – С.112-117.
29. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
30. Фанетыка беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1989. – С.63-94.

<u>2 семестр</u>

Практычныя заняткі № 1.
Арфаграфія, яе прадмет і задачы.
Прынцыпы арфаграфіі

План практычных заняткаў

5. Сувязь беларускай арфаграфіі з фанетыкай. Асноўныя тэрміны: апорнае напісанне, арфаграма, арфаграфічная памылка і іншыя.
6. Асноўныя прынцыпы беларускай арфаграфіі: фанетычны і фанематычны (марфалагічны), традыцыйныя і дыферэнцыйныя напісанні.
7. Правілы правапісу галосных і зычных, заснаваныя на фанетычным прынцыпе. Адхіленні ад фанетычнага прынцыпу ў правапісе галосных.
8. Фанематычныя і традыцыйныя напісанні галосных і зычных.

Літаратура

21. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
22. Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мн.: БелЭн, 1994. – С.49-50.
23. Беларуская мова: Цяжкія пытанні фанетыкі, арфаграфіі, граматыкі / Пад рэд. А.І. Падлужнага. – Мн.: Нар. асвета., 1987. – С.6-40.
24. Бурак Л.І. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. для студэнтаў-завочнікаў. – 2-е выд., дапрац. – Мн.: Выш. шк. – 1985. – С.86-97.
25. Жураўскі А. Праблемы норм беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1993. – 36 с.
26. Камароўскі Я.М. Сучасная беларуская арфаграфія – Мн.: Нар. асвета, 1985. –160 с.
27. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.
28. Куліковіч У.І. Беларускі правапіс: Правілы, заданні, кантрольныя работы. – Мн.: Завігар, 1998. – С.5-29.
29. Мячкоўская Н. Пра магію літар, ―азбучныя войны‖ і арфаграфічныя забабоны // Культура. – 1999. – 16-22 студз. – С.14.
30. Падлужны А.І. Аб фанематычным прынцыпе ў беларускай арфаграфіі // У кн.: Лінгвістычныя даследаванні. – Мн., 1968. – С.19-24.
31. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэсэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.

32. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мн., 1959. – 160 с.
33. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мн.: Нацыянальны цэнтр прававой інфармацыі, 2008. – 144 с.
34. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / Я.М. Камароўскі, В.П. Красней, У.М. Лазоўскі і інш. – 2-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1995. – С.118-162.
35. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / М.Ц. Кавалёва, А.К. Юрэвіч, Ф.М. Янкоўскі і інш. – 3-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1993. – С.185-203.
36. Сямешка Л.І. Беларуская мова: Вучэб. дапам. – Мн.: Сучаснае слова, 1999. – С.187-208.
37. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
38. Шакун Л.М. Гісторыя беларускага мовазнаўства. – Мн.: Універсітэцкае, 1995. – 271 с.
39. Янкоўскі Ф.М. Гістарычная граматыка беларускай мовы: Вучэб. дапам. – 3-е выд., выпр. – Мн.: Выш. шк., 1989. – С.48-62.
40. Яновіч А.І. Станаўленне графічнай сістэмы беларускай літаратурнай мовы новага перыяду // Бел. лінгвістыка. – 1987. – Вып. 31. – С.16-23.

Практычныя заняткі № 2.
Лексікалогія як раздзел мовазнаўства. Слова ў сістэме мовы. Фразеалагізм як моўная адзінка

План практычных заняткаў

8. Прадмет і задачы лексікалогіі. Абагульняльны характар слова. Функцыі слова.
9. Лексічнае і граматычнае значэнні слова, іх узаемаабумоўленасць. Суадносіны слова як адзінкі мовы і словаформы.
10. Варыянты слова, іх тыпы. Лексічныя дублеты.
11. Тыпы лексічных значэнняў у залежнасці ад адносін да прадметаў і з’яў рэчаіснасці, свядомасці, сувязей значэнняў паміж сабой у мове, рэалізацыі ў маўленні.
12. Сутнасць полісеміі, сувязі значэнняў мнагазначнага слова. Адназначнасць (монасемія) слова.
13. Паняцце фразеалагічнага зварота. Спецыфіка і характэрныя прыметы.
14. Віды значэнняў фразеалагізмаў у залежнасці ад спосабу суадносін з рэчаіснасцю. Суадносіны фразеалагізмаў з часцінамі мовы.
15. Структурныя тыпы фразеалагізмаў. Фразеалагічныя зрашчэнні, адзінствы, спалучэнні і крытэрыі іх размежавання.
16. Фразеалагізмы паводле паходжання. Стылістычная класіфікацыя фразеалагізмаў.
17. Сінанімія, антанімія і полісемія фразеалагізмаў у сучаснай беларускай мове.

Літаратура

8. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
9. Беларуская мова: Энцыклапедыя / Пад рэд. А.Я. Міхневіча. – Мн.: БелЭН, 1994. – С. 297-298, 510-511; 589-593.
10. Лексікалогія сучаснай беларускай літаратурнай мовы / Пад рэд. А.Я. Баханькова. – Мн.: Навука і тэхніка, 1994. – С. 5-12.
11. Лепешаў І.Я. Сучасная беларуская літаратурная мова: спрэчныя пытанні: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2002. – С. 5-6; 72-145.
12. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
13. Сцяцко П.У. Уводзіны ў мовазнаўства: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2001. – С. 77-81; 100-103.
14. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы. – Мн.: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.

СУЧАСНАЯ БЕЛАРУСКАЯ МОВА

Фанетыка. Фаналогія. Арфаэпія. Графіка. Арфаграфія. Лексікалогія. Лексікаграфія. Фразеалогія. Фразеаграфія

Пытанні да заліку

1. Беларуская мова як найважнейшы элемент нацыянальнай культуры, духоўны скарб нацыі, аснова нацыянальнай самаідэнтыфікацыі беларусаў.
2. Сацыяльна-функцыянальная дыферэнцыяцыя беларускай нацыянальнай мовы.
3. Беларуская мова на лінгвістычнай карце свету. Генетычная і тыпалагічная характарыстыка беларускай мовы.
4. Асноўныя этапы развіцця беларускай мовы. Паняцце аб сучаснай беларускай мове.
5. Беларуская літаратурная мова, яе прыметы.
6. Норма і варыянтнасць. Тыпалогія норм сучаснай беларускай літаратурнай мовы.
7. Сістэма функцыянальных стыляў, падстыляў, жанраў беларускай літаратурнай мовы.
8. Мова як сродак камунікацыі. Камунікатыўны акт, роля гукавога боку мовы ў працэсе камунікацыі.
9. Прадмет і задачы фанетыкі. Сувязь фанетыкі з іншымі раздзеламі мовазнаўства.
10. Фанетычнае чляненне маўленчай плыні. Сегментныя і суперсегментныя фанетычныя адзінкі.
11. Гук як фанетычная адзінка. Аспекты вывучэння гукаў.
12. Будова маўленчага апарату.
13. Артыкуляцыя і яе асноўныя фазы.
14. Асноўныя метады даследавання гукаў.
15. Артыкуляцыйная класіфікацыя зычных гукаў.
16. Артыкуляцыйная класіфікацыя галосных гукаў.
17. Змены гукаў у моўнай плыні. Паняцце аб фанетычных працэсах і фанетычных адносінах.
18. Фанетычныя працэсы ў сучаснай беларускай мове.
19. Чаргаванні гукаў. Тыпы чаргаванняў.
20. Пазіцыйныя чаргаванні гукаў.
21. Гістарычныя чаргаванні гукаў.
22. Склад як фанетычная адзінка. Структура беларускага склада.
23. Фанетычны, графічны і марфемны падзелы слоў: агульнае і адметнае.
24. Тыпы складоў у сучаснай беларускай мове.
25. Націск як фанетычная адзінка. Акустычныя характарыстыкі націску.
26. Праклітыкі і энклітыкі ў сучаснай беларускай мове.
27. Тыпы націску ў сучаснай беларускай мове.
28. Інтанацыя як фанетычная адзінка. Функцыі інтанацыі. Інтанацыя і пунктуацыя.
29. Паняцце аб інтанацыйнай канструкцыі. Тыпы інтанацыйных канструкцый у сучаснай беларускай мове.
30. Функцыі гукаў у мове. Гук і фанема: агульнае і адметнае.
31. Эвалюцыя паняцця ‘фанема’. Фанема ў трактоўцы фаналагічных школ.
32. Паняцце аб фанетычнай пазіцыі. Моцныя і слабыя пазіцыі фанем, крытэрыі іх вызначэння.

33. Алафоны ў сучаснай беларускай мове. Варыянты і варыяцыі фанем. Гіперфанема і архіфанема.
34. Дыферэнцыяльныя і інтэгральныя прыметы фанем. Нейтралізацыя фанемных процiпастаўленняў.

СУЧАСНАЯ БЕЛАРУСКАЯ МОВА

Фанетыка. Фаналогія. Арфаэпія. Графіка. Арфаграфія. Лексікалогія. Лексікаграфія. Фразеалогія. Фразеаграфія

Экзаменацыйныя пытанні

1. Беларуская мова як найважнейшы элемент нацыянальнай культуры, духоўны скарб нацыі, аснова нацыянальнай самаідэнтыфікацыі беларусаў.
2. Сацыяльна-функцыянальная дыферэнцыяцыя беларускай нацыянальнай мовы.
3. Беларуская мова на лінгвістычнай карце свету. Генетычная і тыпалагічная характарыстыка беларускай мовы.
4. Асноўныя этапы развіцця беларускай мовы. Паняцце аб сучаснай беларускай мове.
5. Беларуская літаратурная мова, яе прыметы.
6. Норма і варыянтнасць. Тыпалогія норм сучаснай беларускай літаратурнай мовы.
7. Сістэма функцыянальных стыляў, падстыляў, жанраў беларускай літаратурнай мовы.
8. Мова як сродак камунікацыі. Камунікатыўны акт, роля гукавога боку мовы ў працэсе камунікацыі.
9. Прадмет і задачы фанетыкі. Сувязь фанетыкі з іншымі раздзеламі мовазнаўства.
10. Фанетычнае чляненне маўленчай плыні. Сегментныя і суперсегментныя фанетычныя адзінкі.
11. Гук як фанетычная адзінка. Аспекты вывучэння гукаў.
12. Будова маўленчага апарату.
13. Артыкуляцыя і яе асноўныя фазы.
14. Асноўныя метады даследавання гукаў.
15. Артыкуляцыйная класіфікацыя зычных гукаў.
16. Артыкуляцыйная класіфікацыя галосных гукаў.
17. Змены гукаў у моўнай плыні. Паняцце аб фанетычных працэсах і фанетычных адносінах.
18. Фанетычныя працэсы ў сучаснай беларускай мове.
19. Чаргаванні гукаў. Тыпы чаргаванняў.
20. Пазіцыйныя чаргаванні гукаў.
21. Гістарычныя чаргаванні гукаў.
22. Склад як фанетычная адзінка. Структура беларускага склада.
23. Фанетычны, графічны і марфемны падзелы слоў: агульнае і адметнае.
24. Тыпы складоў у сучаснай беларускай мове.
25. Націск як фанетычная адзінка. Акустычныя характарыстыкі націску.
26. Праклітыкі і энклітыкі ў сучаснай беларускай мове.
27. Тыпы націску ў сучаснай беларускай мове.
28. Інтанацыя як фанетычная адзінка. Функцыі інтанацыі. Інтанацыя і пунктуацыя.
29. Паняцце аб інтанацыйнай канструкцыі. Тыпы інтанацыйных канструкцый у сучаснай беларускай мове.
30. Функцыі гукаў у мове. Гук і фанема: агульнае і адметнае.
31. Эвалюцыя паняцця ‘фанема’. Фанема ў трактоўцы фаналагічных школ.
32. Паняцце аб фанетычнай пазіцыі. Моцныя і слабыя пазіцыі фанем, крытэрыі іх вызначэння.

33. Алафоны ў сучаснай беларускай мове. Варыянты і варыяцыі фанем. Гіперфанема і архіфанема.
34. Дыферэнцыяльныя і інтэгральныя прыметы фанем. Нейтралізацыя фанемных проціпастаўленняў.
35. Прадмет і задачы арфаэпіі. Сувязь арфаэпіі з іншымі раздзеламі мовазнаўства.
36. Арфаэпічныя нормы. Правілы вымаўлення галосных гукаў.
37. Правілы вымаўлення зычных гукаў, гукаў на стыку слоў.
38. Арфаэпія запазычаных слоў.
39. Варыянтнасць на фанетычным узроўні: прычыны, характар, літаратурныя межы.
40. Арфаэпічная норма і культура маўлення. Прычыны і крыніцы адхіленняў ад літаратурных норм.
41. Прадмет і задачы графікі. Гісторыя станаўлення беларускай графікі.
42. Беларускі алфавіт. Нялітарныя графічныя сродкі.
43. Суадносіны паміж літарамі і гукамі ў беларускай графіцы. Прынцыпы беларускай графікі.
44. Прадмет і задачы арфаграфіі. Сувязь арфаграфіі з іншымі раздзеламі мовазнаўства.
45. Гісторыя станаўлення беларускай арфаграфіі.
46. Прынцыпы беларускай арфаграфіі.
47. Напісанне галосных паводле фанетычнага прынцыпу. Адхіленні ад фанетычнага прынцыпу ў напісанні галосных.
48. Фанематычныя і традыцыйныя напісанні галосных.
49. Напісанне зычных паводле фанетычнага прынцыпу.
50. Фанематычныя напісанні зычных.
51. Напісанне слоў асобна, злітна, праз злучок.
52. Ужыванне вялікай літары.
53. Напісанне абрэвіятур і ўмоўных скарачэнняў. Правілы пераносу.
54. Слова ў сістэме мовы. Абагульняльны характар слова.
55. Функцыі слова. Лексічнае і граматычнае значэнні слова, іх узаемаабумоўленасць. Суадносіны слова як адзінкі мовы і словаформы.
56. Варыянты слова, іх тыпы. Лексічныя дублеты.
57. Аспекты лексічнага значэння слова. Тыпы лексічных значэнняў.
58. Монасемія і полісемія. Сувязі значэнняў мнагазначнага слова.
59. Амонімы: тыпы, прычыны ўзнікнення. Крытэрыі размежавання аманіміі і полісеміі.
60. Сінонімы: тыпы, прычыны ўзнікнення. Сінанімічны рад і яго дамінанта.
61. Лексіка-семантычныя і тэматычныя групы слоў. Семантычныя палі.
62. Дыферэнцыяцыя слоўнікавага складу паводле паходжання і адсутнасці / наяўнасці гістарычнай перспектывы.
63. Дыферэнцыяцыя слоўнікавага складу паводле сферы ўжывання, эмацыянальна-экспрэсіўнай афарбоўкі, характару функцыянавання.
64. Лінгвістычныя і экстралінгвістычныя фактары развіцця лексічнага складу сучаснай беларускай мовы.
65. Прадмет і задачы лексікаграфіі.
66. Фразеалагізм як моўная адзінка. Фразеалагічны зварот.
67. Віды значэнняў фразеалагізмаў у залежнасці ад спосабу суадносін з рэчаіснасцю.
68. Суадносіны фразеалагізмаў з часцінамі мовы.
69. Структурныя тыпы фразеалагізмаў.

70. Фразеалагічныя зрашчэнні, адзінствы, спалучэнні. Крытэрыі іх размежавання.
71. Класіфікацыя фразеалагізмаў паводле паходжання.
72. Стылістычная класіфікацыя фразеалагізмаў.
73. Сінанімія, антанімія і полісемія фразеалагізмаў у сучаснай беларускай мове.
74. Прадмет і задачы фразеаграфіі.

ВУЧЭБНА-МЕТАДЫЧНЫЯ РЭКАМЕНДАЦЫІ ДА ВЫКАНАННЯ КАМП'ЮТАРНЫХ ТЭСТАЎ. ТРЭНІРОВАЧНЫЯ ЗАДАННІ

Раздзел 1.
ФАНЕТЫКА. ФАНАЛОГІЯ

Анатацыя

Фанетыка з'яўляецца важным этапам у авалоданні сучаснай беларускай мовай. Курс арыентуе навуцэнцаў на выяўленне асноўных заканамернасцей фанетычнай сістэмы беларускай мовы, на ўсебаковае апісанне вуснага маўлення, знаёміць з тэндэнцыямі развіцця фанетычнай сістэмы беларускай мовы.

Фанетычныя звесткі складаюць аснову вуснага маўлення. На характарыстыкі гукаў, іх прыметы, мадыфікацыі, функцыянаванне ў маўленні звяртаецца асаблівая ўвага. Гукавы бок мовы мае вялікую ролю ў працэсе камунікацыі, паколькі мінімальнай адзінкай фанетыкі з'яўляецца гук. Гук даследуецца з розных бакоў: акустычнага, артыкуляцыйнага, перцэптыўнага і функцыянальнага. У курсе звяртаецца ўвага на суадносіны паміж гукамі і фанемамі, на іх функцыі, асноўныя прыметы.

У прапанаваным курсе змешчаны тэарэтычныя і практычныя матэрыялы, якія дазваляюць самастойна пазнаёміцца з матэрыялам, сістэматызаваць яго, паглыбіць веды па фанетыцы і фаналогіі. Прыводзяцца кантрольныя тэсты, даецца пашыраны спіс літаратуры.

Студэнты павінны **ведаць**:

- асноўныя паняцці па тэме "Фанетыка. Фаналогія";
- сучасныя падыходы да вызначэнні сутнасці пытанняў;
- класіфікацыі гукаў;
- асноўныя прыметы і функцыі гукаў, фанем;
- падыходы ў вызначэнні і трактоўцы фанем рознымі фаналагічнымі школамі;
- ролю гукавога боку мовы ў працэсе камунікацыі;
- асноўныя фанетычныя адзінкі;
- моцныя і слабыя пазіцыі гукаў і фанем;
- тыпы чаргаванняў;
- фанетычныя законы і працэсы.

Студэнты павінны **ўмець**:

- аналізаваць фанетычныя адзінкі;
- праводзіць фанетычны аналіз;
- рабіць фанетычную і фанематычную транскрыпцыі;
- вызначаць пазіцыі гукаў і фанем;
- вызначаць фанемы;
- адрозніваць падыходы ў вызначэнні фанем;
- вызначаць тыпы чаргаванняў;

- вызначаць фанетычныя працэсы.

Метадычныя рэкамендацыі

Перад выкананнем электронных заданняў па фанетыцы і фаналогіі трывала засвойце класіфікацыі гукаў: для галосных – класіфікацыі па месцы ўтварэння, ступені падняцця языка, а таксама ўдзелу губ; для зычных – па месцы і спосабе ўтварэння, удзелу голасу і шуму, а таксама наяўнасці або адсутнасці палаталізацыі. Толькі добра засвоіўшы названыя класіфікацыі гукаў, пераходзьце да выканання заданняў.

Пры вызначэнні тыпаў чаргаванняў галосных гукаў можа дапамагчы пастаноўка націску. Памятайце, што пры пазіцыйным чаргаванні галосных націскны гук [э] не пад націскам пераходзіць у [а]: век – вякі, рэкі – рака. Пры гістарычным чаргаванні мена [э] на [а] не залежыць ад націску: ле´зці – ла´зіць.

Звяртайце ўвагу на моцныя і слабыя пазіцыі звонкіх і глухіх, цвёрдых і мяккіх зычных гукаў.

Для таго каб вызначыць фанему, трэба прывесці гук у слабай пазіцыі да моцнай: н[а]га´ -- н[о´]гі, таму гук [а] ў слове *нага* будзе прадстаўлены фанемай <о> . Калі прывесці гук да моцнай пазіцыі немагчыма, то ўзнікае гіперфанема. Так, у слове *шпалеры* нельга прывесці да моцнай пазіцыі гук [а], значыць на яго месцы будзе гіперфанема <$^{а}_{о}$>.

Заданні выконвайце паслядоўна, паколькі яны размешчаны з улікам прынцыпу ўзрастання складанасці.

Выкарыстанне электронных матэрыялаў дазволіць самастойна авалодаць практычнымі навыкамі ў засваенні гэтай тэмы і замацаваць набытыя веды, а таксама паспрыяе высокай ступені аптымізацыі заняткаў, эканоміі вучэбнага часу, эфектыўнасці засваення матэрыялу.

Літаратура

1. Беларуская граматыка. Ч. 1. Фаналогія. Арфаэпія. Марфалогія. Словаўтварэнне. Націск. Мінск, 1985.
2. Беларуская мова: Энцыкл. / Пад рэд. А.Я. Міхневіча. Мінск, 1994.
3. Крывіцкі А.А., Падлужны А.І. Фанетыка беларускай мовы. Мінск, 1984.
4. Лепешаў І.Я. і інш. Практыкум па беларускай мове: Вучэб. дапам. Мінск, 2001.
5. Падлужны А.І. Нарыс акустычнай фанетыкі беларускай мовы. Мінск, 1997.
6. Падлужны А.І. Фаналагічная сістэма беларускай літаратурнай мовы. Мінск, 1969.
7. Падлужны А.І., Чэкман В.М. Гукі беларускай мовы. Мінск, 1973.

8. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мінск, 2003.
9. Сучасная беларуская мова: вучэб. дапам. / Пад агул. рэд. Л.М. Грыгор’евай. Мінск, 2006.
10. Сучасная беларуская мова: Уводзіны. Фанетыка. Фаналогія. Арфаэпія. Графіка. Арфаграфія. Лексікалогія. Фразеалогія. Фразеаграфія: Вучэб. дапам. 2-е выд. Мінск, 1995.
11. Сямешка Л.І. і інш. Курс беларускай мовы: Падручнік. Мінск, 1996.
12. Фанетыка беларускай літаратурнай мовы. Мінск, 1989.
13. Фанетыка слова ў беларускай мове. Мінск, 1983.
14. Шкраба І.Р. Варыянтнасць у сучаснай беларускай мове. Мінск, 2004.

Кантрольны тэст

1. Адзначце рад, у якім ёсць толькі галосныя пярэдняга рада.
1) [э], [о], [ы];
2) [і], [ы], [у];
3) [у], [а], [э];
4) *[і], [э];
5) [і], [а], [о].

2. Адзначце рад, у якім ёсць толькі галосныя верхняга пад’ёму.
1) [а], [і], [о];
2) [у], [о];
3) [э], [о];
4) [ы], [а];
5) *[і], [ы], [у].

3. Адзначце рады, у якіх ёсць толькі санорныя зычныя гукі.
1) [в], [б], [j], [ф], [γ];
2) *[л’], [м], [н’], [в’], [j];
3) *[ў], [в], [м], [л], [р];
4) [р], [т], [з], [ц], [к];
5) [ф], [ч], [п], [л], [ў].

4. Адзначце рады, у якіх ёсць толькі зубныя гукі.
1) *[д], [с], [ц], [z], [л’];
2) [ф], [н], [z’], [ч], [с];
3) [z’], [ш], [ж], [н’], [ž];
4) *[р], [н], [т], [з], [л];
5) [ў], [м], [н], [ц], [д].

5. Адзначце рады, у якіх ёсць толькі выбухныя гукі.

1) *[б’], [п], [д], [к], [г];
2) [п], [ў], [з], [ж], [м];
3) *[б], [п’], [т], [к’], [г’];
4) [т], [р], [с], [ц], [б];
5) [д], [к], [л], [ф], [j].

6. Адзначце рад, у якім ёсць толькі афрыкаты.
1) *[ʒ], [ц], [ǯ], [ч], [ц’];
2) [ч], [ж], [с’], [ш], [ў];
3) [ǯ], [ʒ], [j], [г], [γ];
4) [ʒ’], [п], [з’], [ж], [ш];
5) [ў], [к], [р], [т], [ф].

7. Выберыце правільнае сцвярджэнне. Метад кантрастнай дыстрыбуцыі заключаецца ў:
1) *проціпастаўленні ў аднолькавых фанетычных умовах пар слоў, якія адрозніваюцца толькі адным гукам;
2) проціпастаўленні ў розных фанетычных умовах пар слоў, якія адрозніваюцца толькі адным гукам;
3) проціпастаўленні ў аднолькавых фанетычных умовах пар слоў, якія адрозніваюцца некалькімі гукамі;
4) проціпастаўленні ў аднолькавых фанетычных умовах пар слоў, якія не адрозніваюцца.

8. Адзначце, якія галосныя фанемы вылучаюцца ў падсістэме агульнаўжывальных слоў.
1) *<а>;
2) *<э>;
3) *<о>;
4) <ы>;
5) *<у>;
6) *<і>.

9. Адзначце алафоны фанемы <з>.
1) *[с];
2) *[з^{о}];
3) [ц];
4) *[ж];
5) [ʒ];
6) [ʒ’];
7) *[з];
8) [ц’];
9) *[с’];
10) *[ш].

10. Адзначце гукі ў перцэптыўна слабай пазіцыі.
1) *[х] (у слове *хрызантэма*);
2) *[р];
3) *[ы];
4) [з];
5) [а];
6) *[н];
7) *[т];
8) *[э];
9) [м];
10) [а].

11. Адзначце гукі ў сігніфікатыўна моцнай пазіцыі.
1) [а] (у слове *артыстычны*);
2) [р];
3) *[т];
4) [ы];
5) [с];
6) *[т];
7) *[ы];
8) *[ч];
9) *[н];
10) [ы].

12. Адзначце гукі ў абсалютна моцнай пазіцыі.
1) *[п] (у слове *па-простаму*);
2) [а];
3) [п];
4) [р];
5) *[о];
6) [с];
7) *[т];
8) [а];
9) [м];
10) [у].

Раздзел 2.
СКЛАД. СКЛАДАПАДЗЕЛ. НАЦІСК

Анатацыя

У курсе звяртаецца ўвага на будову склада, на асноўныя тэндэнцыі ў мадэлях беларускага склада. Гэта істотна, таму што склад з’яўляецца мінімальнай вымаўленчай адзінкай.

Прасадычная сістэма беларускай мовы (інтанацыя, націск) мае вялікае значэнне ў вусным маўленні чалавека, паколькі яна дазваляе інтанацыйна аформіць выказванне ў адзінае цэлае. Прасодыка – паняцце шматпланавае, якое ўключае інтанацыю і яе кампаненты (тэмбр, паўзы, мелодыку, рытм, тэмп), пастаноўку націску. Інтанацыя дазваляе выказаць дадатковую інфармацыю, выразіць пачуцці і эмоцыі моўцы. Пры дапамозе розных інтанацыйных канструкцый аднаму і таму ж выказванню можна надаць розны сэнс. Веданне пра гэта значна ўзбагаціць і разнастаіць зносіны паміж людзьмі. Правільнае выкарыстанне паўз (колькасць і працягласць), а таксама лагічнага націску дазволіць акцэнтаваць увагу на сэнсава важнай інфармацыі.

Правільная пастаноўка націску спрыяе камунікацыі. Яна дапаможа адрозніць літаратурны варыянт ад прастамоўнага. Націск адрознівае не толькі самастойныя словы, а і граматычныя формы. У блізкіх мовах (беларускай і рускай, беларускай і польскай і г.д.) існуюць словы, аднолькавыя па значэнні, але з розным націскам (крапіва´ – крапи´ва, мы´сленне – мышле´ние…). Правільная пастаноўка націску ў падобных словах гаворыць пра добрае разуменне асаблівасцяў беларускага маўлення, пра веданне спецыфікі ў пастаноўцы націску. У прапанаваным курсе ўвага звяртаецца на асаблівасці вымаўлення самастойных і службовых слоў.

У прапанаваным курсе змешчаны тэарэтычныя і практычныя матэрыялы, якія дазваляюць самастойна пазнаёміцца з матэрыялам, сістэматызаваць яго, паглыбіць веды. Прыводзяцца кантрольныя тэсты, даецца пашыраны спіс літаратуры.

Студэнты павінны **ведаць**:

- тыпы складоў, розныя падыходы да вызначэння прыроды склада;
- асаблівасці складападзелу;
- функцыі інтанацыі;
- функцыі націску;
- віды націску.

Студэнты павінны **ўмець**:

- характарызаваць склады;
- рабіць складападзел;
- адрозніваць фанетычны складападзел ад графічнага і марфемнага падзелу слова;
- правільна расстаўляць націскі ў словах, сінтагме, фразе.

Метадычныя рэкамендацыі

Выконваючы электронныя заданні па гэтай тэме, неабходна прытрымлівацца наступных парад.

Улічвайце тэндэнцыю ў беларускім складзе да прыкрытага тыпу. Склады непрыкрытага тыпу найчасцей сустракаюцца ў запазычаных словах: э-поха, э-пас. Самым пашыраным тыпам склада ў беларускай мове з’яўляецца “зычны + галосны”. Менавіта таму ў беларускай мове ўзнікаюць прыстаўныя або ўстаўныя гукі.

Вызначаючы межы складападзелу, аналізуйце гукі па ступені гучнасці: галосныя – самыя гучныя гукі, адпавядаюць лічбе 4; санорныя гукі -- лічбе 3; звонкія зычныя – лічбе 2; глухія зычныя – лічбе 1. **Памятайце, што пры складападзеле не ўлічваецца марфемная структура слова.** Складападзел – з’ява фанетычная.

Расстаўляючы правільна націскі ў словах, памятайце, што націск у беларускай мове свабодны і рухомы, гэта значыць можа быць на любым складзе.

Заданні выконвайце паслядоўна, паколькі яны размешчаны з улікам прынцыпу ўзрастання складанасці.

Выкарыстанне электронных матэрыялаў дазволіць самастойна авалодаць практычнымі навыкамі ў засваенні гэтай тэмы і замацаваць набытыя веды, а таксама паспрыяе высокай ступені аптымізацыі заняткаў, эканоміі вучэбнага часу, эфектыўнасці засваення матэрыялу.

Літаратура

1. Арашонкава Г.У., Лемцюгова В.П. Слоўнік цяжкасцей беларускай мовы. Мінск, 1987.
2. Беларуская граматыка. Ч. 1. Фаналогія. Арфаэпія. Марфалогія. Словаўтварэнне. Націск. Мінск, 1985.
3. Беларуская мова: Энцыкл. / Пад рэд. А.Я. Міхневіча. Мінск, 1994.
4. Выгонная Л.Ц. Інтанацыя. Націск.Арфаэпія. Мінск, 1991.
5. Крывіцкі А.А., Падлужны А.І. Фанетыка беларускай мовы. Мінск, 1984.
6. Лепешаў І.Я. і інш. Практыкум па беларускай мове: Вучэб. дапам. Мінск, 2001.
7. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мінск, 2003.
8. Слоўнік беларускай мовы: Арфаграфія. Арфаэпія. Акцэнтуацыя. Словазмяненне. Мінск, 1987.
9. Слоўнік беларускай мовы (цяжкасці правапісу, вымаўлення, акцэнтуацыі, словазмянення). Мінск, 2000.
10. Сучасная беларуская мова: вучэб. дапам. / Пад агул. рэд. Л.М. Грыгор’евай. Мінск, 2006.

11. Сучасная беларуская мова: Уводзіны. Фанетыка. Фаналогія. Арфаэпія. Графіка. Арфаграфія. Лексікалогія. Фразеалогія. Фразеаграфія: Вучэб. дапам. 2-е выд. Мінск, 1995.
12. Сямешка Л.І. і інш. Курс беларускай мовы: Падручнік. Мінск, 1996.
13. Фанетыка беларускай літаратурнай мовы. Мінск, 1989.
14. Фанетыка слова ў беларускай мове. Мінск, 1983.
15. Шкраба І.Р. Варыянтнасць у сучаснай беларускай мове. Мінск, 2004.

Кантрольны тэст

1. Адзначце правільныя палажэні, якія характарызуюць кожны склад.
   1) *Непачатковыя склады будуюцца па прынцыпе ўзыходнай гучнасці.
   2) Непачатковыя склады будуюцца па прынцыпе зніжэння гучнасці.
   3) Складападзел залежыць ад мускульнага напружання.
   4) *Пры збегу шумнага і санорнага складападзел адбываецца перад шумным.
   5) *Складападзел адбываецца на месцы найбольшага спаду гучнасці.
   6) Пры збегу шумнага і санорнага складападзел адбываецца паміж шумным і санорным.
   7) *Пры збегу санорнага з шумным складападзел адбываецца пасля санорнага.
   8) Пры збегу санорнага з шумным складападзел адбываецца перад санорным.
   9) *Пры збегу шумных або санорных складападзел адбываецца перад шумнымі або санорнымі.
   10) Пры збегу шумных або санорных складападзел адбываецца паміж шумнымі або санорнымі.

Адзначце склады прыкрытага тыпу.

1) *змя
2) *я;
3) а
4) *нёл;
5) э
6) *пас;
7) *я
8) *га
9) *да;
10) ах.

2. Адзначце склады непрыкрытага тыпу.

1) *эх;
2) *а
3) рма
4) ту
5) ра;
6) я
7) шчар;
8) *а
9) га
10) род.

4. Адзначце склады закрытага тыпу.

1) *пад
2) ма
3) *нуць;
4) *фар
5) ба;
6) ма
7) ці;
8) ка
9) ра
10) *вул.

5. Адзначце склады адкрытага тыпу.

1) бацьк
2) *ка;
3) *е
4) *са
5) ул;
6) еў
7) *ро
8) *па;

9) пар
10) *та.

6. Адзначце словы з правільным складападзелам.
1) *я-блык;
2) чар-вяк;
3) *гуль-тай;
4) *го-рла;
5) аба-ра-ніць;
6) ступ-ка;
7) *во-бла-ка;
8) цэ-нтнер;
9) *ра-спле-сці;
10) *па-да-нне.

7. Адзначце фразы, у якіх інтанацыя на апошняй частцы паніжаецца.
1) Суніц колькі!
2) *Госці прыехалі.
3) *Птушкі прыляцелі.
4) Вы пойдзеце ў бібліятэку? Якую залу?
5) *Вы атрыма˝лі грошы?
6) А цяпер куды збіраецеся?
7) *Прыпынак "Чэрвеньскі рынак".
8) *Каляровы часопіс.
9) Мора кветак!
10) *Вы былі˝ ўчора?

8. Адзначце словы з першым націскным складам.
1) азбест;
2) вуллі;
3) *вусы;
4) каўчук;
5) *ліфты;
6) *спіна;
7) *пурпур;
8) кляцьба;
9) *дзеячы;
10) цяжар.

9. Адзначце словы з другім націскным складам.
1) *апрануты;
2) *далей;
3) прысвіст;
4) *бітум;
5) прысмак;

6) прыяцель;
7) *знахар;
8) пасланец;
9) статут;
10) *дасыта.

10. Адзначце словы з трэцім націскным складам.
1) арахіс;
2) атрыманы;
3) *дазіметр;
4) садавіна;
5) *украінец;
6) *ерэтык;
7) індустрыя;
8) *цыркавы;
9) супавы;
10) *дыспансер.

11. Адзначце словы, у якіх ёсць пабочны націск.
1) басаногі;
2) *штохвілінны;
3) крывапівец;
4) *кроваачышчальны;
5) навагодні;
6) *аўтавагон;
7) *рыбакамбінат;
8) даўгакрылы;
9) *восемсот;
10) *лесанарыхтоўка.

Раздзел 3.
АРФАЭПІЯ

Анатацыя

Веданне асаблівасцей беларускай арфаэпіі спрыяе камунікацыі паміж людзьмі і з’яўляецца неад’емным кампанентам вуснага маўлення. У прапанаваным курсе ўвага звяртаецца на асаблівасці беларускага вымаўлення, на яго значнасць у працэсе камунікацыі, а таксама на прычыны адхіленняў ў арфаэпічных нормах.

Раздзел “Арфаэпія” цесна звязаны з папярэднімі раздзеламі “Фанетыка. Фаналогія” і “Склад. Націск. Інтанацыя”, паколькі арыентаваны на вымаўленне гукаў і іх спалучэнняў у розных фанетычных пазіцыях. Не меншую значнасць у вусным маўленні мае інтанацыя, паколькі яна дапамагае выразіць розныя пачуцці, эмоцыі моўцы да прадмета гаворкі. Інтанацыя нясе

і дадатковую інфармацыю, узбагачае тым самым вуснае выказванне. Правільная пастаноўка націску таксама спрыяе лепшаму разуменню паміж людзьмі. Націск можа адрозніваць не толькі самастойныя словы, але і іх граматычныя формы. Акрамя таго, у блізкіх мовах ёсць група падобных слоў, якія маюць розны націск (спі´на – спина´, паслане´ц – посла´нец). Правільная пастаноўка націску ў такіх словах сведчыць пра разуменне асаблівасцей беларускага маўленя.

У прапанаваным курсе змешчаны тэарэтычныя і практычныя матэрыялы, якія дазваляюць самастойна сістэматызаваць і паглыбіць веды. Прыводзяцца кантрольныя тэсты, даецца пашыраны спіс літаратуры.

Студэнты павінны **ведаць**:

- арфаэпічныя нормы сучаснай беларускай мовы;
- прычыны адхіленняў ад іх;
- арфаэпічныя варыянты;
- асаблівасці вымаўлення спрадвечна беларускіх і славянскіх слоў;
- асаблівасці вымаўлення запазычаных слоў.

Студэнты павінны **ўмець**:

- правільна вымаўляць галосныя і зычныя гукі;
- правільна вымаўляць спалучэнні гукаў як у межах адной марфемы, так і на стыку марфем;
- адрозніваць вымаўленне спрадвечна беларускіх, славянскіх і запазычаных слоў;
- аналізаваць адхіленні ад літаратурнага вымаўлення;
- сачыць за сваім вымаўленнем і аналізаваць яго.

Метадычныя рэкамендацыі

Выконваючы электронныя заданні па арфаэпіі, неабходна прытрымлівацца наступных парад.

Адны і тыя ж літары могуць абазначаць розныя гукі ў залежнасці ад фанетычнага акружэння або ўмоў вымаўлення.

Адна літара можа абазначаць два гукі ў залежнасці ад умоў вымаўлення (напрыклад, ё, е, і і г.д.), а некаторыя спалучэнні гукаў -- адзін гук (Палессе -- Пале[с:’]е, французскі -- францу[с]кі).

Каб выбраць правільны варыянт вымаўлення гукаў, трэба вызначыць паходжанне слова – славянскае або запазычанае. Вельмі часта вымаўленне слоў гэтых груп адрозніваецца.

Выбіраючы правільны варыянт вымаўлення, прааналізуйце структуру фанетычнага слова, якое можа складацца са службовага слова і самастойнага. Аднаскладовае службовае слова самастойнага націску не мае, гэта значыць, што яно прымыкае да наступнага самастойнага і вымаўляецца разам з ім як адно непадзельнае цэлае (не буду -- [н’а] бу´ду).

Калі ў фанетычным слове сустракаецца збег зычных гукаў, неабходна прааналізаваць яго, успомніць фанетычныя працэсы ў беларускай мове.

Напрыклад, у слове *дождж* звонкі гук не можа знаходзіцца ў канцы слова – адбываецца аглушэнне дож[ч]. Але перад глухім гукам можа стаяць толькі глухі гук до[шч].

Заданні выконвайце паслядоўна, паколькі яны размешчаны з улікам прынцыпу ўзрастання складанасці.

Выкарыстанне электронных матэрыялаў дазволіць самастойна авалодаць практычнымі навыкамі ў засваенні гэтай тэмы і замацаваць набытыя веды, а таксама паспрыяе высокай ступені аптымізацыі заняткаў, эканоміі вучэбнага часу, эфектыўнасці засваення матэрыялу.

Літаратура

1. Арашонкава Г.У., Лемцюгова В.П. Слоўнік цяжкасцей беларускай мовы. Мінск, 1987.
2. Беларуская граматыка. Ч. 1. Фаналогія. Арфаэпія. Марфалогія. Словаўтварэнне. Націск. Мінск, 1985.
3. Беларуская мова: Энцыкл. / Пад рэд. А.Я. Міхневіча. Мінск, 1994.
4. Выгонная Л.Ц. Інтанацыя. Націск.Арфаэпія. Мінск, 1991.
5. Крывіцкі А.А., Падлужны А.І. Фанетыка беларускай мовы. Мінск, 1984.
6. Лепешаў І.Я. і інш. Практыкум па беларускай мове: Вучэб. дапам. Мінск, 2001.
7. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мінск, 2003.
8. Слоўнік беларускай мовы: Арфаграфія. Арфаэпія. Акцэнтуацыя. Словазмяненне. Мінск, 1987.
9. Слоўнік беларускай мовы (цяжкасці правапісу, вымаўлення, акцэнтуацыі, словазмянення). Мінск, 2000.
10. Сучасная беларуская мова: вучэб. дапам. / Пад агул. рэд. Л.М. Грыгор’евай. Мінск, 2006.
11. Сучасная беларуская мова: Уводзіны. Фанетыка. Фаналогія. Арфаэпія. Графіка. Арфаграфія. Лексікалогія. Фразеалогія. Фразеаграфія: Вучэб. дапам. 2-е выд. Мінск, 1995.
12. Сямешка Л.І. і інш. Курс беларускай мовы: Падручнік. Мінск, 1996.
13. Фанетыка беларускай літаратурнай мовы. Мінск, 1989.
14. Фанетыка слова ў беларускай мове. Мінск, 1983.
15. Янкоўскі Ф.М. Беларускае літаратурнае вымаўленне. 4 выд. Мінск, 1976.

Кантрольны тэст

1. Адзначце правільны варыянт вымаўлення.
   1) *[з’z’эйс’н’іц’];

2) [н’эˬскажа];
3) *[пац’ц’існуц’];
4) *[атмас’ф’эра];
5) [б’эзˬхоладу];
6) [б’эсˬжалобы];
7) *[чаγос’ц’і];
8) [н’аˬзмоγ];
9) [сˬп’эс’н’ай];
10) *[јонˬыˬјана].

2. Адзначце словы, у якіх гукаў больш, чым літар.

1) *пазнаёмцеся;
2) гарадскі;
3) *раз’езд;
4) *паілка;
5) бязладдзе;
6) адкульсьці;
7) галалёд;
8) *б’еш;
9) цётцы;
10) *абаўю.

3. Адзначце словы, у якіх літара ***і*** абазначае гук [і].
1) іскра;
2) *нуль і адзін;
3) аб’інець;
4) сын і дачка;
5) *імпарт;
6) *заікацца;
7) бортінжынер;
8) звышідэйны;
9) *Індыя;
10) *рук і ног.

4. Адзначце словы, у якіх ётавыя галосныя абазначаюць два гукі.
1) *калье;
2) *елка;
3) лес;
4) люстра;
5) *раз’юшаны;
6) спяваць;
7) *шчаўе;
8) *краіна;
9) ліць;
10) зялёны.

5. Адзначце словы, у якіх літары ***дж*** і ***дз*** абазначаюць адзін гук.
1) *дажджы;
2) аджынаць;
3) *джынсы;
4) паджылкі;
5) *дзень;
6) падзеляніць;
7) адзвінець;
8) *джала;
9) аджыць;
10) *дзіця.

6. Адзначце словы з выбухным [г].
1) *гузік;
2) галава;
3) згінацца;
4) *ганак;
5) гора;
6) *гарсэт;
7) *экзамен;
8) град;

9) гара;
10) *вакзал.

7. Адзначце словы, у якіх літара ***с*** абазначае гук [ш].
1) чэшскі;
2) *сшытак;
3) *расшыць;
4) мыешся;
5) з часам;
6) нясвіжскі;
7) *счарсцвелы;
8) *пясчаны;
9) без шапкі;
10) *расчасаць.

8. Адзначце словы з фанетычным падаўжэннем.
1) *суддзя;
2) купацца;
3) гуллівы;
4) *багацце;
5) асіннік;
6) *каменне;
7) аддзячыць;
8) *ралля;
9) конны;
10) *печчу.

9. Адзначце словы, у якіх назіраецца асіміляцыя зычных па мяккасці.
1) *сцежка;
2) скінуць;
3) *дзверы;
4) *смешны;
5) згінаць;
6) схіліцца;
7) *звечарэла;
8) у печцы;
9) *айсберг;
10) адвесіць.

10. Адзначце словы, у якіх усе зычныя мяккія.
1) *мядзведзь;
2) сям’я;
3) *без цябе;
4) булён;
5) *без спёкі;

6) *вельмі;
7) *ешче;
8) адвесіць;
9) ісціна;
10) *іней.

11. Адзначце словы, у якіх назіраецца прыпадабленне шыпячых да свісцячых.

1) *на дарожцы;
2) *носішся;
3) падпісчык;
4) Брэстчына;
5) адчыні;
6) *на талерачцы;
7) шчасце;
8) сцерагчы;
9) *латышскі;
10) *у місачцы.

ФАНЕТЫЧНЫ АНАЛІЗ

1. Запісаць слова ў фанетычнай транскрыпцыі.

2. Ахарактарызаваць гукі: па месцы і спосабе ўтварэння, удзеле голасу і шуму, наяўнасці / адсутнасці палаталізацыі, а таксама адзначыць агубленасць (для зычных); указаць становішча адносна націску, рад, пад'ём, лабіялізаванасць / нелабіялізаванасць, а таксама ўплыў суседніх мяккіх зычных (для галосных).

АНАЛІЗ СКЛАДОВАЙ СТРУКТУРЫ СЛОВА

1. Запісаць фанетычнае слова ў транскрыпцыі.

2. Лічбамі абазначыць ступень гучнасці гукаў.

3. Намаляваць хвалю санорнасці слова.

4. У транскрыпцыі вертыкальнымі рыскамі абазначыць складападзелы.

5. Пранумараваць склады і даць іх характарыстыку па першым і апошнім гуках.

АНАЛІЗ СЛОЎНАГА НАЦІСКУ

1. Вызначыць, ці мае слова самастойны націск. Колькі націскаў у слове і якія яны (асноўныя ці пабочныя)? Калі слова не мае самастойнага націску, то яно будзе з'яўляцца праклітыкам ці энклітыкам?

2. Калі ў слове ёсць розныя граматычныя формы, то вызначыць месца націску ў іх. Рухомы ці нерухомы формаўтваральны націск у гэтага слова? На якія марфемы падае націск?

3. У вытворнага слова вызначыць месца націску ў тым слове, ад якога яно ўтварылася. Рухомы ці нерухомы словаўтваральны націск?

АНАЛІЗ НАЦІСКУ Ў ТЭКСЦЕ

1. Абазначыць вертыкальнымі рыскамі межы паміж маўленчымі тактамі і фразамі.

2. Расставіць націскі – асноўны (́) і пабочны (`) слоўныя націскі, тактавы (˝), фразавы (‴).

АНАЛІЗ ІНТАНАЦЫЙНАЙ СТРУКТУРЫ ТЭКСТУ

1. Абазначыць межы паміж маўленчымі тактамі і фразамі.

2. Падкрэсліць цэнтры інтанацыйных канструкцый – склады з тактавым і фразавым націскамі.

3. Над гэтымі цэнтрамі напісаць лічбу, што характарызуе дадзеную ІК.

ЛЕКСІЧНЫ АНАЛІЗ

1. Вызначыць значэнне слова.

2. Наяўнасць (фанетычныя, акцэнтныя, марфалагічныя) / адсутнасць варыянтаў у слова.

3. Адназначнае ці мнагазначнае слова. Акрэсліць значэнні мнагазначнага слова.

4. Тыпы лексічных значэнняў: прамое / пераноснае, матываванае / нематываванае, канкрэтнае / абстрактнае, агульнае / тэрміналагічнае, свабоднае / звязанае.

5. У слоў з пераносным значэннем высветліць від пераносу: метафара, метанімія, сінекдаха.

6. Нейтральнае ці эмацыянальна афарбаванае (ласк., жарт., іран., зневаж., груб) лексічнае значэнне.

7. Функцыянаванне слова: агульнаўжывальнае, абмежаванае ва ўжыванні (спецыяльная лексіка, дыялектная, жаргонная).

8. Актыўнасць / пасіўнасць выкарыстаня слова: актыўнае, пасіўнае (устарэлае, неалагізм).

9. Функцыянальна-стылявая характарыстыка слова: міжстылістычнае, размоўнае, кніжнае (афіц.-справ., паэт., навук., публіц.)

10. Паходжанне слова: спрадвечнабеларускае, запазычанае са славянскіх моў ці з неславянскіх моў.

11. Падабраць сінонімы, антонімы да слова, указаць амонімы, калі ёсць.

АНАЛІЗ ФРАЗЕАЛАГІЗМАЎ

1. Акрэсліць значэнне фразеалагізма.

2. Вызначыць, адназначны ці мнагазначны фразеалагізм.

3. Семантычны тып фразеалагізма: зрашчэнне, адзінства, спалучэнне, выраз.

4. Структурна-граматычны тып фразеалагізма: фразеалагізмы, якія граматычна адпавядаюць сказу, словазлучэнню, спалучэнню слоў. Вызначыць іх мадэлі. Напрыклад, злучнік + назоўнік (як бабёр), назоўнік + дзеяслоў (сэрца разрываецца) і інш.

5. Марфалагічная класіфікацыя фразеалагізмаў: субстантыўныя, дзеяслоўныя, ад’ектыўныя, адвербіяльныя.

6. Варыянты фразеалагізмаў: фанетычныя, акцэнтныя, марфалагічныя, сінтаксічныя, лексічныя.

7. Стылістычная афарбаванасць фразеалагізмаў: стылістычна нейтральныя, кніжныя і размоўныя. Негатыўная ці пазітыўная канатацыя ў фразеалагізма?

8. Паходжанне фразеалагізмаў: агульнаславянскія, агульнаўсходнеславянскія, уласнабеларускія і запазычаныя.

9. Функцыянаванне фразеалагізмаў: актыўнае выкарыстанне, пасіўнае выкарыстанне (спецыяльныя фразеалагізмы, устарэлыя фразеалагізмы ці фразеалагізмы-неалагізмы).

СУЧАСНАЯ БЕЛАРУСКАЯ МОВА

Фанетыка. Фаналогія. Арфаэпія. Графіка. Арфаграфія. Лексікалогія. Лексікаграфія. Фразеалогія. Фразеаграфія

Бібліяграфічны спіс

Навуковая і вучэбна-метадычная літаратура

1. Беларуская граматыка: У 2 ч.– Мінск: Навука і тэхніка. – Ч. 1. Фаналогія. Арфаэпія. Марфалогія. Словаўтварэнне. Націск, 1985. – 431 с.
2. Беларуская мова: хрэстаматыя / З.І. Бадзевіч [і інш.]. – Мн.: ПУП Изд-во “Юнипресс”, 2005. – 592 с.
3. Беларуская мова: Цяжкія пытанні фанетыкі, арфаграфіі, граматыкі / Пад рэд. А.І. Падлужнага. – Мн.: Нар. асвета., 1987. – С.6-40.
4. Беларуская мова: Энцыклапедыя / Пад рэд. А.Я. Міхневіча. – Мн.: Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 1994. – 654 с.
5. Бірыла М.В. Да пытання аб фарміраванні і важнейшых нормах беларускага літаратурнага вымаўлення // Весці АН БССР. Сер. грамад. навук. – 1958. – № 3.
6. Бурак, Л.І., Бурак І.Л. Сучасная беларуская мова. Арфаграфія і пунктуацыя. Практыкум. – Мн.: Універсітэцкае, 1993. – 247 с.
7. Вардомацкий Л.М. Особенности ударения существительных в русском, белорусском и украинском языках. – Мн.: Выш. шк., 1988. – 128 с.
8. Выгонная Л.Ц. Ад гука да літары. – Мн.: Нар. асвета, 1991. – 78 с.
9. Выгонная Л.Ц. Інтанацыя. Націск. Арфаэпія. – Мн.: Навука і тэхніка, 1991. – 215 с..
10. Вячорка В. Правапіс: Спроба сучаснае нармалізацыі // Спадчына. – 1995. -- № 5. – С.247-288.
11. Жураўскі А. Праблемы норм беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1993. – 36 с.
12. Запрудскі С. Парадоксы параўнальнага аналізу.// Беларуская мова і літаратура ў школе. – 1990. – №1. – С. 14-16.
13. Івашуціч Я.М. Націск у дзеяслоўных формах сучаснай беларускай мовы. – Мн.: Вышэйшая школа, 1981. – 96 с.
14. Калеснік У.А., Янкоўскі Ф.М. Вусная мова і выразнае чытанне. – Мн.: Вучпедвыд БССР, 1962. – 127 с.
15. Каляда А.А. Выразнае чытанне: Вуч. дапам. для філал. фак. пед. ін -таў / Пад. рэд. У.А. Калесніка. – Выд. 2-е перапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк. – 1976. – 207 с.
16. Камароўскі Я.М. Сучасная беларуская арфаграфія – Мн.: Нар. асвета, 1985. –160 с.

17. Кароткая граматыка беларускай мовы. У 2 ч. / навук. рэд. А.А. Лукашанец. Ч. 1. Фаналогія. Марфаналогія. Марфалогія. – Мн.: Беларуская навука, 2007. – 351 с.
18. Крывіцкі А.А. Сучасная беларуская літаратурная мова і народныя гаворкі. – Мн., 1961. – 40 с.
19. Крывіцкі А.А., Падлужны А.І. Фанетыка беларускай мовы – Мн.: Вышэйшая школа, 1984. – 268 с.
20. Кузьміч Л.П. Аб узаемадзеянні фальклорнай і нарматыўнай лексікі / Слова беларускае. З гісторыі лексікалогіі і лексікаграфіі / Пад рэд. А.Я. Міхневіча. – Мн.: Нар. асвета. 1994. – С. 20-24.
21. Куліковіч У.І. Беларускі правапіс: Правілы, заданні, кантрольныя работы. – Мн.: Завігар, 1998. – 280 с.
22. Лексікалогія сучаснай беларускай мовы; пад рэд. А.Я.Баханькова. – Мн.: Навука і тэхніка, 1994. – 463 с.
23. Лепешаў І.Я. Сучасная беларуская літаратурная мова: спрэчныя пытанні: Дапаможнік. – Гродна: ГрДУ, 2002. – 207 с.
24. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. – М.: Сов. энциклопедия, 1990. – С.316-317; 390-391; 555-557.
25. Лыч Л. Рэформа беларускага правапісу 1933 года: Ідэалагічны аспект. – Мн.: Навука і тэхніка, 1933. – 39 с.
26. Ляшчынская В.А. Беларуская мова. Тэрміналагічная лексіка: Вучэб. дапам. – Мн.: РІВШ БДУ, 2001. – С. 169-248.
27. Макарова Р.В. Понятие графики и графемы. // В кн.: Система и уровни языка. – М.: Наука, 1969. – С.78-89.
28. Мячкоўская Н. Пра магію літар, ―азбучныя войны і арфаграфічныя забабоны // Культура. – 1999. – 16-22 студз. – С.14.
29. Падлужны А.І. Аб фанематычным прынцыпе ў беларускай арфаграфіі // У кн.: Лінгвістычныя даследаванні. – Мн., 1968. – С.19-24.
30. Падлужны А.І. Нарыс акустычны фанетыкі беларускай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1977. –125 с.
31. Падлужны А.І. Праблемы варыянтнасці беларускай літаратурнай мовы // Беларуская мова ў другой палове ХХ стагоддзя. Матэрыялы Міжнар. навук. канфер. – Мн.: БДУ, 1998. – С.28-32.
32. Падлужны А.І. Работа над памылкамі 1933-га // Бел. мова і літ. у школе. – 1991. -- № 3, 4.
33. Падлужны А.І. Фаналагічная сістэма беларускай літаратурнай мовы. – Мн.: Навука і тэхніка, 1969. – 144 с.
34. Падлужны А.І., Чэкман В.М. Гукі беларускай мовы. – Мн.: Выш. шк., 1973. – 264 с.
35. Плотнікаў Б.А. Беларускае слоўніцтва. – Мн., 2003. – 168 с.
36. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
37. Плотнікаў Б.А., Антанюк Л.А. Беларуская мова. Лінгвістычны кампендыум. Мн.: Інтэрпрэссэрвіс, Кніжны Дом, 2003. – 672 с.
38. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мн., 1959. – 160 с.

39. Правілы беларускай арфаграфіі і пунктуацыі. – Мн.: Нацыянальны цэнтр прававой інфармацыі, 2008. – 144 с.
40. Працы Акадэмічнае конфэрэнцыі па рэформе беларускага правапісу і азбукі. – Мн.: Інбелкульт, 1927. – С.48-113.
41. Русак В.П. Марфаналогія сучаснай беларускай мовы. – Мн.: Беларуская навука, 2003. – 316 с.
42. Стеблин-Каменский М.И. Фонема – пучок РП? // Спорное в языкознании.– Л.: Из-во Ленинградского ун-та, 1974. – 111-131.
43. Сучасная беларуская мова: Вучэб. дапам. / М.Ц. Кавалёва, А.К. Юрэвіч, Ф.М. Янкоўскі і інш. – 3-е выд., дапрац. і дап. – Мн.: Выш. шк., 1993. – С.147-149; 156-157; 163-164; 176-184; 185-203.
44. Сучасная беларуская мова. Уводзіны. Фанетыка. Фаналогія. Арфаэпія. Графіка. Арфаграфія. Лексікалогія. Лексікаграфія. Фразеалогія. Фразеаграфія / Я.М. Камароўскі [і інш.]. – Мінск: Вышэйшая школа, 1995. – 334 с.
45. Сцяцко П. Культура мовы. – Мн.: Тэхналогія, 2002. – С.9-19.
46. Сцяцко П.У. Уводзіны ў мовазнаўства: Дапаможнік – Гродна: ГрДУ, 2001. – С. 105-110.
47. Сямешка Л.І. Беларуская мова. Уводзіны ў навуку аб мове. Фанетыка. Арфаэпія. Графіка. Арфаграфія: Вучэбны дапаможнік. – Мн.: Сучаснае слова, 1999. – 224 с.
48. Сямешка Л.І. Навошта блытаць чалавека з пашпартам? // Настаўніцкая газета. – 1989. – 10, 14, 17 чэрв.
49. Сямешка Л.І., Шкраба І.Р., Бадзевіч З.І. Курс беларускай мовы – Мінск: Універсітэцкае, 1996. – 654 с.
50. Фанетыка беларускай літаратурнай мовы / рэд. А.І. Падлужны. – Мінск: Навука і тэхніка, 1989. – 335 с.
51. Фанетыка слова ў беларускай мове. – Мн.: Навука і тэхніка, 1983. – 200 с.
52. Шакун Л.М. Гісторыя беларускага мовазнаўства. – Мн.: Універсітэцкае, 1995. – 271 с.
53. Шакун Л.М. Карані роднай мовы: Выбраныя працы па гісторыі беларускай мовы. – Мн.: БДУ, 2001. – 206 с.
54. Шкраба І.Р. Варыянтнасць у сучаснай беларускай мове. – Мн.: ТАА “Асар”, 2004. – 240 с.
55. Шкраба І.Р. Да прычын узнікнення фанетычных варыянтаў у беларускай мове // Веснік БДУ. Сер. 4. Філалогія. Журналістыка. Педагогіка. Псіхалогія.1975. – № 1. – С.35-40.
56. Шчэрбін В. Факты і міфы. // Бел. мова і літ. ў школе. – 1989. – № 9.
57. Юргелевіч П.Я. Нарыс сучаснай беларускай мовы з гістарычнымі каментарыямі. – Мн.: Вучпедвыд Міністэрства асветы БССР, 1958. – С.96-106.
58. Юргелевіч П.Я. Нарыс сучаснай беларускай мовы з гістарычнымі
59. Янкоўскі Ф.М. Беларускае літаратурнае вымаўленне. -- 4 выд. -- Мн., 1976. – 91 с.

60. Яновіч А.І. Станаўленне графічнай сістэмы беларускай літаратурнай мовы новага перыяду // Бел. лінгвістыка. – 1987. – Вып. 31. – С.16-23.

Слоўнікі

1. Арашонкава, Г.У. Кіраванне ў беларускай і рускай мовах. Слоўнік-даведнік / Г.У. Арашонкава, В.П. Лемцюгова. – Мінск: Вышэйшая школа, 1991. – 303 с.
2. Бардовіч, А.М. Марфемны слоўнік беларускай мовы / А.М. Бардовіч, Л.М. Шакун. – Мінск: Вышэйшая школа, 1989. – 716 с.
3. Бардовіч, А.М. Словаўтваральны слоўнік беларускай мовы / А.М. Бардовіч, М.М. Круталевіч, А.А. Лукашанец. – Мінск: Беларуская навука, 2000. – 413 с.
4. Беларускі арфаграфічны слоўнік / Нац. акад. навук Беларусі, Ін-т мовы і літ. імя Я. Коласа і Я. Купалы; уклад. Л.П. Кунцэвіч, І.У. Кандрацеця; пад рэд. А.А. Лукашанца. – Мінск: Беларуская навука, 2009. – 695 с.
5. Бірыла, М.В. Слоўнік націску ў беларускай мове / М.В. Бірыла. – Мінск: Народная асвета, 1992. – 144 с.
6. Булыка, А.М. Слоўнік іншамоўных слоў: актуальная лексіка / А.М. Булыка. – Мінск: Попурри, 2005. – 336 с.
7. Граматычны слоўнік дзеяслова / НАН Беларусі. Ін-т мовазнаўства імя Я. Коласа; Навук. рэд.: А.І. Падлужны; Уклад. В.П. Русак, Л. Ліхадзіеўская. – Мінск : Беларуская навука, 2007. – 1252 с.
8. Граматычны слоўнік назоўніка / НАН Беларусі. Ін-т мовы і літаратуры імя Якуба Коласа І Янкі Купалы; Навук. рэд. А.Я. Міхневіч, В.П. Русак; Уклад.: Г.У. Арашонкава, Н.А. Чабатар, А.М. Астапчук, В.І. Уласевіч. – Мінск : Беларуская навука, 2008. – 1379 с.
   Завальнюк, У.М. Слоўнік сучаснай беларускай мовы / У.М. Завальнюк, М.Р. Прыгодзіч, В.К. Раманцэвіч / пад агул. рэд. У.М. Завальнюка. – Мінск, Народная асвета, 2009. – 399 с.
9. Клышка, М.К. Слоўнік сінонімаў і блізказначных слоў / М.К. Клышка. – Мінск: Вышэйшая школа, 1993. – 445 с.
10. Лазоўскі, У.М. Слоўнік антонімаў беларускай мовы: канкрэтныя выпадкі ўжывання / У.М. Лазоўскі. – Мінск: Універсітэцкае, 1994. – 293 с.
11. Лепешаў, І.Я. Слоўнік беларускіх прыказак: Даведнік / І.Я. Лепешаў, М.А. Якалцэвіч. – Мінск: БелЭН, 1996. – 352 с.
12. Лепешаў, І.Я. Фразеалагічны слоўнік беларускай мовы: у 2 т. / І.Я. Лепешаў. – Мінск: Беларуская Энцыклапедыя імя П. Броўкі, 2008. – Т. 1. – 672 с.; Т. 2 – 704 с.
13. Лепешаў, І.Я. Этымалагічны слоўнік фразеалагізмаў / І.Я. Лепешаў. – Мінск: БелЭН, 2004. – 448 с.
14. Прыгодзіч, М.Р. Пішам без памылак: асобна, разам, праз дэфіс / М.Р. Прыгодзіч. – Мінск: Парадокс, 2002. – 256 с.

15. Слоўнік асабовых уласных імён / НАН Беларусі. Ін-т мовазнаўства імя Якуба Коласа; Навуковы рэдактар А.А. Лукашанец; Уклад. М.Р. Суднік. – 2-е выд., выпр. і дапрац. – Мінск: Беларуская навука, 2005. – 176 с.
16. Слоўнік беларускай мовы. Арфаграфія. Арфаэпія. Акцэнтуацыя. Словазмяненне. – Мінск: Беларуская Савецкая Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 1987. – 902 с.
17. Слоўнік сінонімаў і блізказначных слоў. Слоўнік сінонімаў і блізказначных слоў / Аўт.-склад. М.К.Клышка. — Мн.: ПУП "Радыёла-плюс", 2005. – 672 с.
18. Старычонак, В.Дз. Слоўнік амонімаў беларускай мовы / В.Дз. Старычонак. – Мінск: Вышэйшая школа, 1991. – 255 с.
19. Сцяцко, П.У. Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў / П.У. Сцяцко, М.Ф. Гуліцкі, Л.А. Антанюк. – Мінск: Вышэйшая школа, 1990. – 222 с.
20. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы / пад рэд. М.Р. Судніка, М.Н. Крыўко. – Мінск: Беларуская Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі, 1999. – 784 с.
21. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: у 5 т. / пад агульн. рэд. К.К. Атраховіча. – Мінск: Беларуская Савецкая Энцыклапедыя імя Петруся Броўкі. Т. 1, 1977. – 608 с.; Т. 2, 1978. – 768 с.; Т. 3, 1979. – 672 с.; Т. 4, 1980. – 767 с.; Т. 5, кн. 1, 1983. – 663 с.; Т. 5, кн. 2, 1984. – 608 с.
22. Шкраба, І.Р. Слоўнік беларускай безэквівалентнай лексікі / І.Р. Шкраба. – Мінск: Беларуская Энцыклапедыя імя П. Броўкі, 2008. – 320 с.